

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет землевпорядкування
УДК 332.3:502 (477)

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан факультету Завідувач кафедри
землевпорядкування земельного кадастру
д.е.н. проф. Євсюков Т. О. к.е.н. доц. Мединська Н.В.
(підпис) (ПШБ) (підпис) (ПШБ)

“ ” 2023 р. “ ” 2023 р.
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Аналіз економічної ефективності використання національних
природних комплексів України»
Спеціальність – 193 «Геодезія та землеустрій»
Освітня програма – Геодезія та землеустрій
Орієнтація освітньої програми – освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
доктор економічних наук, професор Мартин А. П.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис)
Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

К. е. н., доц. Цвях О. М.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис)
Виконав Чистяков Є. О.
(підпис)

КИЇВ - 2023
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет землевпорядкування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Земельного кадастру

к. е. н. доц.

Мединська Н. В.

(підпис)

(ПІБ)

“ ” _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ

Чистякову Євгенію Олександровичу

Спеціальність – 193 «Геодезія та землеустрій»

Освітня програма – Геодезія та землеустрій

Орієнтація освітньої програми – освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Аналіз економічної ефективності використання національних природних комплексів України» затверджена наказом ректора НУБіП України від “14” листопада 2022 р. № 1697 «С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: статут Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Наукові та законодавчі засади організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду.
2. Порядок використання земель природно-заповідного фонду.
3. Економічна діяльність Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України

Дата видачі завдання "14" листопада 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

к. е. н., доц. Цвях О. М.

(підпис)

Завдання прийняв до виконання

Чистяков Є. О.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
РОЗДІЛ 1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	7
1.1 Наукові засади створення об'єктів природно-заповідного фонду	7
1.2 Законодавча база організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду.....	14
1.3 Порядок створення території та об'єктів природно-заповідного фонду.....	25
1.4 Аналіз територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.....	31
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1	39
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	41
2.1 Поняття та склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.....	41
2.2 Внесення даних про землі природно-заповідного фонду та обмежень у використанні земель до Державного земельного кадастру.....	48
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2	59
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ІМ. М. М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ	61
3.1 Загальні відомості про об'єкт природно-заповідного фонду Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка	61
3.2 Аналіз рекреаційної, наукової та туристичної діяльності Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка	70
3.3 Аналіз економічної діяльності Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка та шляхи її поліпшення	75
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3	82
ВИСНОВОК.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ДОДАТКИ.....	95

НУБІП України

ВСТУП

Природно-ресурсний капітал України, який залучений у господарську діяльність, є вичерпним, а тому він потребує охорони. Одним із засобів збереження довкілля є заповідання територій, тобто віднесення їх до об'єктів природно-заповідного фонду. Основним призначенням об'єктів природно-заповідного фонду є належний захист природних екосистем, баланс використання та охорони навколишнього природного середовища, раціональне використання природоохоронних територій.

Заповідна справа нерозривно пов'язана із сферою земельних відносин. Власне встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду, визначення обмежень у використанні земель та земельних ділянок, оформлення землевпорядної документації, внесення даних про об'єкти до Державного земельного кадастру є завданням землеустрою у сфері використання заповідних об'єктів.

Природно-заповідні території та об'єкти повинні бути структурованими, як в екологічному плані, так і в соціально-економічному. Досягнення екологічного ефекту повинно одержуватись мінімальними затратами бюджетних коштів, при цьому необхідно враховувати інтереси громадськості.

Актуальність теми. Основним завданням природоохоронних територій є збереження природних екосистем та комплексів, збереження та підтримка флори і фауни. На сьогодні природоохоронна діяльність об'єктів природно-заповідного фонду поєднується з рекреаційною, туристичною, науковою та іншою діяльністю. Розгалуження напрямів діяльності потребує досліджень та аналізу ефективності такої системи використання заповідних об'єктів.

Об'єктом дослідження є Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка розташований у Печерському районі міста Києва.

Предметом дослідження є економічна ефективність використання національних природних комплексів України, зокрема економічна ефективність використання території Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка.

Метою дослідження є аналіз наукової бази, вивчення законодавства у сфері природно-заповідного фонду, визначення землевпорядних заходів у використанні та оформленні земель природно-заповідного фонду, аналіз та визначення напрямів діяльності об'єкта дослідження, аналіз ефективності діяльності та шляхи її покращення.

Методи дослідження. При написанні магістерської кваліфікаційної роботи використанні загальнонаукові методи: аналізу та синтезу – при дослідженні та аналізі літературних джерел; дедукції та індукції при з'ясуванні термінів і понять; описовий – при описі об'єкту дослідження; статистичний – при дослідженні загальної кількості об'єктів природно-заповідного фонду в Україні.

Джерела дослідження. Джерелами дослідження є інтернет-ресурси, законодавчі та нормативно-правові акти, матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, матеріали Національного ботанічного саду і М. М. Гришка, періодичні видання, матеріали науково-практичних конференції, праці науковців.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 7 таблиць, 6 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел включає 61 найменувань.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НУБІП України

ПЗФ - Природно-заповідний фонд

НБС – Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка

га – гектар

НУБІП України

ЗУ – Закон України

ЗКУ – Земельний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

Міндовкілля - Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів

НУБІП України

ДЗК – Державний Земельний кадастр

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1 НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

1.1 Наукові засади створення об'єктів природно-заповідного фонду

В системі державного управління велика увага придається захисту та збереженню довкілля. Способом зберегти природу є обмеження господарської діяльності на тій чи іншій території та оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду.

Передумовами створення об'єктів природно-заповідного фонду завжди виступають наукові обґрунтування. Необхідно навести докази чому та чи інша територія суші чи водного простору унікальна та потребує заповідання. Унікальні види та ті, що зникають угруповання рослин та тварин, рідкісні види птахів, риб, унікальні природні процеси чи явища для їх заповідання потребують фіксації науковцями та моніторинг. Метою заповідання є збереження, запобігання знищення та зменшення антропогенного навантаження на території.

Зважаючи на викладене, необхідно проводити дослідження та визначати, що саме на даній території і в який спосіб потрібно зберігати. Проводиться оцінка екологічної, наукової, естетичної, екологічної, рекреаційної, історичної та іншої цінності.

Заповідна справа – це наука про організацію, функціонування та охорону природно-заповідних територій та об'єктів [15].

Науковство заповідної справи умовно можна розділити на 3 групи: 1 – наукові засади власне заповідної та охоронної справи; 2 – наукові дослідження на конкретних об'єктах чи територіях природно-заповідного фонду; 3 – наукові дослідження для побудови національної екомережі України.

Об'єктом досліджень природно-заповідних територій є компоненти живої та неживої природи та екосистема в цілому. Вивчаються властивості флори і фауни, показники природних компонентів стало та в динаміці. Досліджується протікання природно-антропогенних процесів, оцінюється людський вплив.

При організації природно-заповідних територій та об'єктів слід притримуватись основних принципів:

1. Еволюційний – забезпечення комфортного існування всіх форм живих організмів та території природно-заповідного фонду.

2. Географічний – мережа заповідних територій повинна бути обґрунтованою.

3. Історичний – заповідні території повинні показувати історичний процес формування живої природи.

4. Екологічний – режим території повинен забезпечити охорону та збереження цінних об'єктів [15].

Території, що можуть нести цінність та які теоретично можна віднести до тих, які потребують заповідання та вимагають їх дослідження, для виявлення охоронних об'єктів та компонентів, можна розділити на 3

категорії

- території, на яких є різноманітність та унікальність флори і фауни, концентрація унікального генетичного виду біоти;

- території, на яких добре збереглися природні ландшафти та екосистеми, та ті, які ще не були опановані людською діяльністю, ступінь природності території;

- території, що навпаки зазнали антропогенного впливу та мають історичну або пам'ятну цінність [28].

У своєму дослідженні Брусак В. П. виділяє цілу систему фізико-географічних досліджень в заповідниках та національних парках.

НУБІП України

Таблиця 1
Структура фізико-географічних досліджень на природно-заповідних територіях [10]

<u>Позиційно-статистичний блок</u>		
<i>Інвентаризація природних компонентів та комплексів</i>		
Картографічна інвентаризація	Картографічна паспортизація	
<i>Оцінка регіональної і типологічної репрезентативності заповідних територій</i>		
Визначення місця об'єкта в системі регіонально-таксономічних одиниць	Визначення місця об'єкта в системі типологічних одиниць	
<i>Аналіз територіальної структури заповідних територій</i>		
Обґрунтування розмірів і меж	Обґрунтування охоронної зони навколо заповідного об'єкту	
<u>Позиційно-динамічний блок</u>		
<i>Моніторинг природних процесів</i>		
Обґрунтування необхідності моніторингу	Проведення різних видів моніторингу	Вивчення взаємозв'язків
<i>Вивчення функціонування і динаміки розвитку об'єкта</i>		
Вивчення закономірностей змін природних станів	Вивчення механізмів функціонування об'єкту	
<i>Оцінка антропогенного впливу на територію</i>		
Визначення особливостей антропогенного впливу на природне середовище	Вивчення характеру і ступеню сучасного антропогенного навантаження	

Інвентаризація природних компонентів та комплексів полягає у картографічній інвентаризації. Йдеться про вивчення територіальної структури об'єктів, визначення їх кількісної та якісної характеристики.

Інвентаризація повинна проводитись комплексно та по всій території України. Підсумком картографічної інвентаризації є картографічна паспортизація об'єктів, яка полягає у відображенні у межах заповідних територій найбільш значущих та унікальних цінних об'єктів.

Оцінка регіональної і типологічної репрезентативності природно-заповідної території порівнює якісні та кількісні характеристики його природи з аналогічними характеристиками регіону у якому розташовується цей об'єкт. Визначається місце території в системі природних одиниць.

Аналіз територіальної структури показує територіальну цілісність заповідного об'єкту, його розміри, конфігурацію, функціональне зонування.

Моніторинг природних процесів є важливим процесом проведення систематичного нагляду за об'єктом екосистеми.

Вивчення функціонування, динаміки і розвитку об'єкта природно-заповідного фонду потребує довготривалих спостережень. Використання території природно-заповідного фонду приводить до змін незворотніх або незначних. Тому важливо вчасно помітити ці зміни.

Оцінка антропогенного впливу на заповідну територію починається з вивчення проявів антропогенного впливу та має на меті знайти способи зменшення його. Виділяють зовнішні джерела антропогенного впливу – забруднення повітря, ґрунтів та вод, радіоактивне забруднення, вплив промисловості, знищення природних об'єктів сторонніми особами, внутрішні джерела антропогенного впливу – рубки лісу, сінокосіння, лісовпорядні роботи, наукова діяльність, порушення заповідного режиму.

Найменшої шкоди для заповідного об'єкту приносять грамотно виконані наукові дослідження [10].

Всебічне дослідження територій та об'єктів природно-заповідного фонду дозволяє отримати повне розуміння території, що досліджується, її особливостей та унікальності.

Процес заповідання території вимагає від науковців мати відповідні знання в заповідній справі, екології, біології, ботаніці, генетиці, ґрунтознавстві, природокористуванні, землевпорядкуванні.

Враховуючи сучасні екологічні умови, важливим питанням для виявлення перспективних ділянок для заповідання є розуміння теоретичної частини заповідної справи та поняття де ж шукати ці особливі та унікальні території.

Пріоритетними територіями для створення об'єктів природно-заповідного фонду є території зарезервовані під заповідання, які уже визначенні як особливо цінні території.

Інші об'єкти, які вимагають дослідження та можливого виявлення на них цінних об'єктів екосистеми та в подальшому віднесення їх до територій та об'єктів природно-заповідного фонду України:

- водно-болотні угіддя;
- природні ділянки, навколо об'єктів ПЗФ, які можливо включити до їх територій;
- місця поширення угруповань рослин та тварин, які занесені до Червоної книги України; межі поширення цінних рослин, які занесені до Зеленої книги України;
- території, що віднесені до Смарагдової мережі Європи, але в Україні не мають статусу території чи об'єкта ПЗФ;
- території, які обмежені у землекористуванні (напр. природні території земель оборони);

- землі лісогосподарського призначення;
- землі водного фонду;
- природні степові ділянки, яри;

Статтею 150 Земельного кодексу України визначено, що до особливо цінних земель відносять, зокрема, землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення [18].

До особливо цінних земель можна віднести території, які мають особливу наукову, естетичну, екологічну, рекреаційну та іншу цінність.

У своїй праці Євсюков Т. О. зазначає, що необхідно виділяти особливо цінні землі також в межах категорії земель лісогосподарського призначення, адже вони мають, окрім економічної цінності, також екологічне значення для суспільства. Віднесення деяких земель лісогосподарського призначення до особливо цінних дасть змогу використовувати ліси не тільки як джерело сировини, а й як охоронну територію, де зосереджуються найкращі, цінні та рідкісні дерева і чагарники, лікарські лісові рослини, рослини занесені до Червоної книги України [17].

Буває таке, що цінний об'єкт екосистеми настільки зазнав антропогенного впливу, що від його природних властивостей мало що залишилось. Таким об'єктом є річка Либідь у місті Києві. У дослідженні Майстер О. С. визначено, що різноматиння фітопланктону у річці Либідь є не високим і причини цьому це – зарегулювання річки, скиди відходів у воду, антропогенний вплив [34].

По всій території міста Києва річка Либідь заката в колектор, є ділянки де в наземний, а є де повністю забетонована у підземний колектор. Єдиним місцем, де є природний потік річки, є русло в Голосіївському районі міста Києва. З метою збереження цієї природної ділянки рішенням

Київської міської ради від 23 грудня 2004 року оголошено комплексну пам'ятку природи місцевого значення «Природне русло річки Либідь».

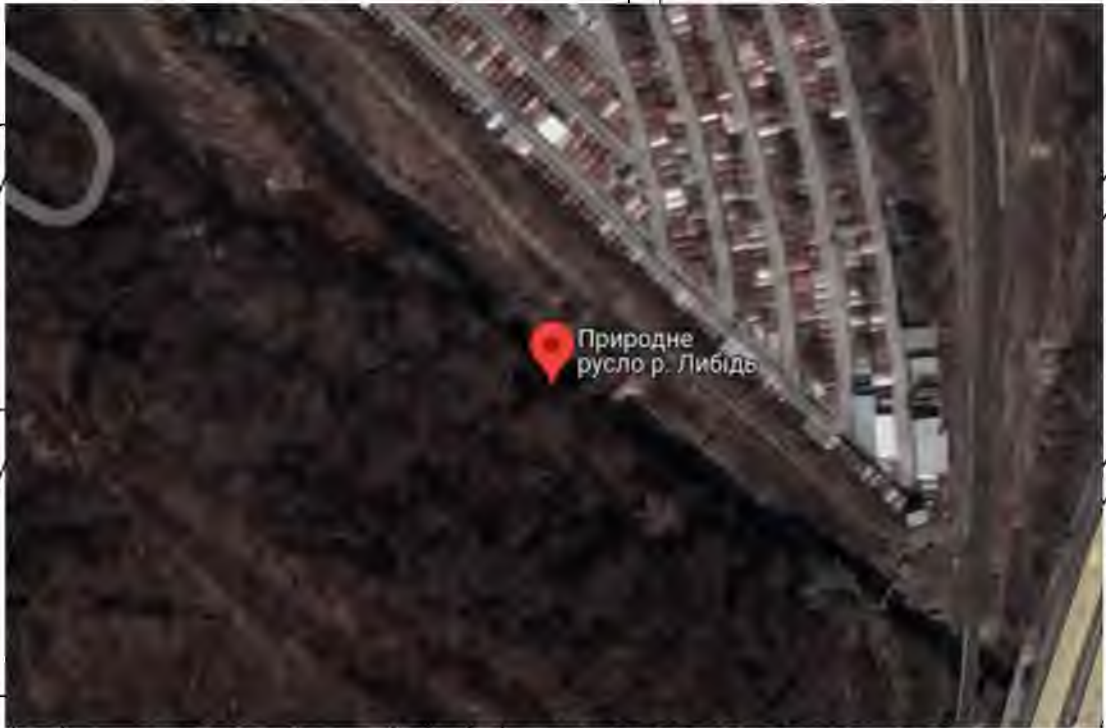

Рис. 1 Пам'ятка природи місцевого значення «Природне русло річки Либідь» [1].

1.2 Законодавча база організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду

НУБІП УКРАЇНИ

У правовій державі, якою є Україна, верховенством усіх сфер життя громадян є закон. Власне це стосується і земельних відносин в тому числі.

НУБІП УКРАЇНИ

Конституцією України визначено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Земля перебуває під особливою охороною держави [29].

НУБІП УКРАЇНИ

Виключно на законодавчому рівні забезпечується порядок користування землями, земельними ділянками, земельними ресурсами, природними ресурсами, в тому числі землями природно-заповідного фонду.

НУБІП УКРАЇНИ

На прикладі зарубіжного досвіду, можна сказати, що правильне законодавство у сфері використання земель та їх охорони, є пріоритетним у еколого-правовому регулюванні та управлінні землями.

НУБІП УКРАЇНИ

Так, наприклад, у Польщі охорона довкілля є окремою галуззю права, адже актуальність проблем охорони довкілля завжди є. Існує потреба у визначенні норм господарювання, при якому властиво не зашкодити довкіллю [6].

НУБІП УКРАЇНИ

В Польському законодавстві визначенні поняття середовища («środowisko»), під яким розуміють всі природні компоненти, в тому числі і штучні, створенні людиною. Охорона довкілля («ochrona środowiska») передбачає деякі дії або навпаки, утримання від деяких дій, які можуть змінити стан навколишнього середовища [4].

НУБІП УКРАЇНИ

Основним законодавчим актом, після Конституції України, що регулює сферу земельних відносин в Україні є Земельний кодекс України.

Так, Земельним кодексом України визначено, що до земель природно-заповідного фонду належать території суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають унікальну екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність [18].

Земельний кодекс України також регулює земельні відносини при використанні надр, лісів, вод, рослинного та тваринного світів, атмосферного повітря спільно з нормативно-правовими актами, що регулюють використання цих об'єктів та не суперечать нормам ЗКУ.

Окрім Конституції України та Земельного кодексу існує низка інших нормативно-правових актів, що регулюють земельні відносини у сфері природно-заповідного фонду України та мають таку ж юридичну силу, як і ці законодавчі акти.

Конституція України

Земельний кодекс
України

ЗУ «Про охорону
навколишнього
природного
середовища»

ЗУ «Про природно-
заповідний фонд
України»

Рис. 2 Регулювання земельних відносин у сфері організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду

Земельним кодексом України визначено поняття земель природно-заповідного фонду, а ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» та ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» визначають правові основи створення, організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду.

Відповідно до статті 44 ЗКУ, статті 3 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України», статті 61 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» до природно-заповідного фонду України належать:

природні території та об'єкти - природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва [18, 51, 48].

Статтею 39 Лісового кодексу України визначено, що ліси за екологічним і соціально-економічним значенням діляться на категорії, зокрема, ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо) [36].

Стаття 5 Закону України «Про екологічну мережу України» перебачає, що до складової екомережі включаються, зокрема, території та об'єкти природно-заповідного фонду. Екомережа - єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають

особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні [41].

Залежно від екологічної, наукової, естетичної, природоохоронної та рекреаційної цінності об'єкти природно-заповідного фонду, такі як заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть бути загальнодержавного або місцевого значення. Йдеться про рівень

укладання рішення про оголошення та про подальше фінансування та управління заповідного об'єкта – на рівні державних органів та державного бюджету для об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення або на рівні місцевих органів самоврядування та місцевих бюджетів для об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони:

заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні;

пам'ятки природи поділяються на комплексні, тралісові, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Пам'ятки природи можуть розташовуватися на території інших об'єктів природно-заповідного фонду [51].

Форми власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду класифікуються наступним чином:

- власністю Українського народу є всі види об'єктів заповідного фонду;

- з них регіональні ландшафтні парки, зони - буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не надані національним природним паркам, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати в інших формах власності [51].

Законом визначаються основоположні та загальні норми організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду. Конкретизований порядок використання та охорони об'єкту природно-заповідного фонду визначається положенням про нього.

В цивільно-правовому аспекті природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки загальнодержавного значення, а також регіональні ландшафтні парки є юридичними особами. Ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки місцевого значення та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва відповідно до законодавства України можуть бути визнані юридичними особами [51].

Засобами охорони та збереження території об'єктів природно-заповідного фонду є:

- встановлення заповідного режиму використання (обмеження господарської діяльності);
- організація систематичного моніторингу за станом природних територій;
- проведення наукових досліджень для розробки наукових засад охорони;

НУБІП України

- додержання вимог щодо природоохоронного режиму при веденні господарської, наукової, рекреаційної та іншої діяльності;
- застосування економічних переваг для стимулювання охорони,
- здійснення державного та громадського контролю за додержанням природоохоронного законодавства;

- встановлення відповідальності за порушення законодавства;
- проведення міжнародного співробітництва у сфері створення, організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду

[51].

Законом передбачено можливість використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду у природоохоронних цілях (охоронна довкілля), у науково-дослідних цілях (дослідження рослинного та тваринного світів, ґрунтового покриву); в оздоровчих та рекреаційних цілях (забезпечення потреб населення у зонах відпочинку); в освітньо-виховних цілях (забезпечення доступу громадян до наукової сфери через об'єкти ПЗФ); для моніторингу навколишнього природного середовища (спостереження за змінами у ньому); використання ресурсів – деревини, лікарських рослин, плодів та ягід, грибів (за умови, що така діяльність не суперечить цілям та завданням об'єкта природно-заповідного фонду).

Громадяни України мають право користуватись об'єктами природно-заповідного фонду, якщо при цьому не порушується їх режим використання та охорони, а також мають право на участь в обговоренні проектів законів та підзаконних актів, що стосуються заповідної справи та охорони земель; участь у розробці та реалізації заходів, спрямованих на охорону та ефективне використання об'єктів ПЗФ, внесення пропозицій щодо територій, які потребують заповідання; участь у здійсненні громадського контролю за дотримання природоохоронного заповідання [51].

Державне управління у сфері організації, охорони та використання об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації. Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Щодо безпосереднього управління об'єктами природно-заповідного фонду управління природними заповідниками, біосферними заповідниками, національними природними парками, ботанічними садами, дендрологічними та зоологічними парками загальнодержавного значення, а також регіональними ландшафтними парками здійснюється їх спеціальними адміністраціями. Спеціальні адміністрації можуть створюватися також для управління ботанічними садами, дендрологічними парками, зоологічними парками місцевого значення та парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва за рішенням органів, у владі яких вони перебувають [51].

Іншими об'єктами природно-заповідного фонду, як правило, опікуються землевласники та землекористувачі тих ділянок, на яких оголошено об'єкт.

Законом визначені 11 типів об'єктів природно-заповідного фонду, визначено їх режим територій та основні заборони у веденні господарської, рекреаційної та іншої діяльності.

НУБІП України

Таблиця 2

Об'єкти природно-заповідного фонду України

Тип	Статус та завдання
Природні заповідники	Природоохоронні науково-дослідні установи загальнодержавного значення; мета – збереження в природному стані природних комплексів з усіма компонентами, дослідження природних явищ.
Біосферні заповідники	Природоохоронні науково-дослідні установи загальнодержавного значення; мета – збереження у природному стані природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.
Національні природні парки	Природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення; мета – відтворення, збереження і ефективне використання природних комплексів і об'єктів.
Регіональні ландшафтні парки	Природоохоронні рекреаційні установи місцевого чи регіонального значення; мета - збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.
Заказники	Природні території загальнодержавного або місцевого значення; мета - збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів. Поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні.
Пам'ятки природи	Окремі унікальні природні утворення; мета – збереження їх у природному стані, поділяються на комплексні, пралісові, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Пам'ятки природи можуть розташовуватися на території інших об'єктів природно-заповідного фонду.

Завернення таблиці 2

Заповідні урочища	Цілісні лісові, степові, болотні ландшафти; мета – збереження їх у природному стані.
Ботанічні сади	Науково-дослідні установи; мета - збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи.
Дендрологічні парки	Науково-дослідні установи; мета - збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.
Зоологічні парки	Культурно-освітні та науково-дослідні установи; мета - організація екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі.
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	Природоохоронні рекреаційні установи; мета охорона зразків паркового будівництва і їх використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях.

Курортні та лікувально-оздоровчі зони теж відносять до територій, які підлягають особливій охороні. Зонами визнаються території, на яких наявні джерела мінеральної води та кліматичні умови, які сприятимуть лікуванню та оздоровленню людей.

Рекреаційні зони, що призначені для відпочинку населення і туризму, також підпадають під особливу охорону. В цих зонах заборонена господарська діяльність, зміна ландшафту.

З метою захисту об'єктів природно-заповідного впливу від негативного антропогенного, господарського чи технологічного впливу на

прилеглих до них територіях установлюються охоронні зони. Залежно від виду господарської діяльності на прилеглих територіях та на основі спеціальних обстежень ландшафтів визначаються розміри охоронних зон [51].

Дотримання законодавства у сфері заповідання та охорони навколишнього природного середовища є базою для сталого використання об'єктів природно-заповідного фонду. Порушення цього законодавства може виражатись в:

- порушенні прав громадян на проживання в екологічно стабільному та безпечному середовищі;
- порушенні норм екологічної безпеки;
- порушенні вимог законодавства при розробленні оцінки впливу на довкілля, подання не правдивих відомостей та показників; неврахування даних оцінки впливу на довкілля;
- порушенні вимог при будівництві та експлуатації підприємств та споруд;
- самовільному спеціальному використанні природних ресурсів;
- приховуванні джерел забруднення та стан навколишнього природного середовища;
- невиконанні вимог охорони та використання об'єктів природно-заповідного фонду, порушення охорони рослин та тварин занесених до Червоної книги України та ін. [48].

Відповідальність за порушення вимог природоохоронного законодавства регламентується главою 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення, розділом VIII Кримінального кодексу України.

З метою посилення охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України та інформування населення про про

найменування, межі, охоронний статус встановлюють інформаційні та охоронні знаки відповідно до Положення про проєднані державні знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України затверджене наказом Міністерством охорони навколишнього природного середовища України від 29.03.1994 № 30. Головним завданням встановлення інформаційних та охоронних знаків є забезпечення інформованості та природоохоронне виховання населення, підвищення ефективності роботи природоохоронних установ та організацій [45].

Управління землями природно-заповідного фонду має низку проблем.

Рис. 3 Проблеми питання використання та охорони об'єктів ПЗФ

До цілей сталого розвитку природно-заповідного фонду науковці Комарова Н. В., Скрипник Л. Р., Комарєв Д. Ю., Гарнавецький В. А. відносять:

- розвиток законодавчої сфери у системі регулювання використання та охорони природно-заповідних об'єктів;
- сталий розвиток міст і громад, а на їх території розвиток природно-заповідного фонду;
- збереження морських ресурсів;
- захист та відновлення екосистем в цілому [23].

1.3 Порядок створення території та об'єктів природно-заповідного фонду

Процес створення об'єктів природно-заповідного фонду регламентований Законом України «Про природно-заповідний фонд України».

Так, у розділі VII закону докладно описано організаційно-правові засади створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Третяк А. М. та Дорош О. С. вважають, що визначення та встановлення меж територій з особливим природоохоронним, рекреаційним, заповідним та іншими режимами є складовою функцією управління земельними ресурсами для організації раціонального використання та охорони земель [61].

На підставі наукових засад можна здійснювати організаційно-правові, адже першим кроком до створення об'єкту ПЗФ є обґрунтування його потрібності, опис унікальних та цінних рослин, тварин, природних комплексів та систем та ін. На основі наукових досліджень формують обґрунтування створення заповідного об'єкту.

Документом, з якого починається створення об'єкта природно-заповідного фонду, є клопотання. До клопотання додається обґрунтування необхідності створення заповідної зони.

Підготовка і подання клопотань про створення чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду можуть здійснюватися: обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища - щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення; науковими установами, природоохоронними громадськими об'єднаннями

або іншими заінтересованими підприємствами, установами, організаціями та громадянами - щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення. Клопотання подаються до державних органів, уповноважених проводити їх попередній розгляд [51].

Клопотання подається до:

- для об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення - до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів);

- для об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення - обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а на території Автономної Республіки Крим - органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища.

Клопотання повинні розглянути у місячний строк.

Якщо клопотання погоджується, то проводиться погодження із власниками та користувачами земельних ресурсів у межах території, яку планують заповідати. Якщо це землі комунальної власності, та не передані на праві постійного користування, то погодження не потрібне.

В разі погодження клопотання землекористувачами центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів) проводить організаційні заходи та доручає відповідним проектно-науковим організаціям розробити проект створення природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, заказників, пам'яток природи, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва

загальнодержавного значення. Для регіональних ландшафтних парків, заповідних урочищ, а також заказників, пам'яток природи та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення процес створення покладається на обласні, Київську та Севастопольську міську

державну адміністрацію, а на території Автономної Республіки Крим - орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища.

Забезпечення розробки проектів створення ботанічних садів, дендрологічних парків та зоологічних парків може бути доручено заінтересованим державним органам чи установам.

Проекти створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду передаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього

природного середовища, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, а на території Автономної Республіки Крим - органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища у встановленому

порядку уповноваженим приймати рішення про створення чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду [51].

Орган, що приймає рішення про створення чи оголошення територій, об'єктів природно-заповідного фонду, визначається залежно від значення об'єкту:

- для природних заповідників, національних природних парків, а також щодо інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення – Президент України;

- для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та встановлення охоронних зон територій та об'єктів природно-

заповідного фонду – Верховна Рада України, обласна, Київська та Севастопільська міські ради.

Порядок відведення земельних ділянок природним заповідникам, біосферним заповідникам, національним природним паркам, регіональним ландшафтним паркам, а також ботанічним садам, дендрологічним паркам, зоологічним паркам визначається Земельним Кодексом України.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду або їх частини, що створюються чи оголошуються без вилучення земельних ділянок, що вони займають, передаються під охорону підприємствам, установам, організаціям і громадянам обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища з оформленням охоронного зобов'язання [51].

Охоронні зобов'язання щодо об'єктів природно-заповідного фонду оформлюються з метою передачі під охорону заповідного об'єкта та визначення переліку зобов'язань для користувача цього об'єкта, а саме дотримуватись встановленого режиму для території (об'єкта) природно-заповідного фонду, не здійснювати заборонену господарську діяльність, вживати заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та шкідливого впливу на територію (об'єкт) природно-заповідного фонду, дотримуватися вимог щодо використання території (об'єкта) природно-заповідного фонду, забезпечити охорону та збереження цінних природних комплексів території (об'єкта) природно-заповідного фонду [43]. Існує типова форма охоронного зобов'язання (Додаток А).

При необхідності змінити межі, категорію або взагалі скасувати територію та об'єкт природно-заповідного фонду проводиться такий самий процес, як і при створенні об'єкта – подання клопотання з обґрунтуванням, розгляд, прийняття рішення. Також необхідне погодження з центральним

органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів).

До прийняття рішень про оголошення чи створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду існує ймовірність знищення або руйнування цих територій. Задля уникнення такої діяльності проводять резервування цінних для заповідання територій та об'єктів до 5 років.

Території, що резервуються з метою наступного заповідання, залишаються у віданні їх землевласників та землекористувачів і використовуються за цільовим призначенням із додержанням особливих вимог охорони навколишнього природного середовища та обмежень, що визначаються рішенням про резервування. Проведення на таких територіях діяльності, що призводить до зміни угідь, на земельних ділянках усіх категорій земель (боліт, степів, сіножатей, пасовищ, земельних лісових ділянок) забороняється [51].

На підставі рішення органу виконавчої влади, який є розпорядником землі відповідно до статті 122 Земельного кодексу України, розробляють технічну документацію із землеустрою щодо резервування цінних для заповідання територій та об'єктів.

Відповідно до статті 55 Закону України «Про землеустрій» технічна документація із землеустрою щодо резервування цінних для заповідання територій та об'єктів включає:

- а) завдання на складання технічної документації із землеустрою;
- б) пояснювальну записку із зазначенням характеристик території, що обумовлюють необхідність її заповідання, особливих вимог охорони навколишнього природного середовища та обмежень, що визначаються рішенням про резервування;

в) матеріали землепорядного проектування та геодезичних вишукувань;

г) перелік обмежень у використанні земель;

г) відомості обчислення площі резервування території, зони обмеження, у тому числі каталог координат [46].

Окрім законодавчих актів, які визначають процес створення об'єктів природно-заповідного фонду, існує також низка міжнародних договорів та угод для міжнародної програми збереження природних територій, а саме:

- Рамсарська конвенція (збереження водно-болотних угідь) [24];

- Бернська конвенція (охорона дикої флори і фауни) [27];

- Бонська конвенція (збереження мігруючих видів птахів) [25];

- Конвенція про всесвітню спадщину (охорона всесвітньої культурної та природної спадщини) [26];

- Рамкова конвенція (охорона і сталий розвиток Карпат) [58];

- Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера» [5].

1.4 Аналіз територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів станом на 01.01.2023 в Україні нараховується 8889 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 4,556 млн. га.

Відношення фактичної площі природно-заповідного фонду до площі держави («показник заповідності») становить 6,91%. Більше половини (57,7 %) заповідних територій України є об'єктами загальнодержавного значення.

На території України розробляється українська частина Смарагдової мережі. Смарагдова мережа або мережа Емеральд (Emerald Network) це мережа, що включає в себе території, важливі для збереження довкілля в цілому [3].

Мережа була створена на виконання Конвенції про охорону дикої флори та фауни (Природних середовищ існування в Європі) у місті Берн 19.09.1979 року (Бернська Конвенція), метою якої є охорона дикої флори та фауни і їхніх природних середовищ існування та співробітництво між країнами у сфері охорони навколишнього природного середовища [27].

Законом України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» прийнятим від 29.10.1996 Україна приєдналася до Конвенції.

До Смарагдових територій наразі включені всі національні природні парки та заповідники України. Поступово додаються і інші території та об'єкти природно-заповідного фонду України. На території міста Києва елементом Смарагдової мережі є Національний природний парк «Голосіївський» [2].

У дослідженні Статівка О. О. піднімається питання стосовно включення у Смарагдову мережу на території України виключно

оголошених на законодавчому рівні територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Слід розуміти, що не тільки на територіях заповідних об'єктів розновсюдженні цінні види дикої флори та фауни, а отже мережа на території України повинна розширюватись не тільки за рахунок вже створених об'єктів ПЗФ [60].

Таблиця 3
Об'єкти природно-заповідного фонду України у розрізі областей

[36]

Область	Кількість об'єктів	Площа, га
Вінницька	433	66755,0337
Волинська	399	236013,892
Дніпропетровська	182	100353,2781
Донецька	188	118278,539
Житомирська	268	141892,31
Закарпатська	504	21103,66
Запорізька	347	166363,4433
Івано-Франківська	569	272140,6525
м. Київ	226	25935,412
Київська	279	344967,5921
Кіровоградська	233	101519,5667
Львівська	408	180236,686
Луганська	204	94478,916
Миколаївська	150	105644,9399
Одеська	128	175748,334
Полтавська	396	165603,94

Завернення таблиці 3

Рівненська	331	233865,94
Сумська	307	190585,17
Тернопільська	656	136093,7811
Харківська	247	85434,9
Херсонська	84	371940,224
Хмельницька	536	328633,61
Черкаська	579	82959,0941
Чернівецька	349	111443,96
Чернігівська	678	263103,063
м. Севастопіль 2014 рік	12	26241,016
АР Крим 2014 рік	196	220000,31

За площею територій та об'єктів природно-заповідного фонду в лідерах Херсонська, Київська, Хмельницька області.

У Київській області значну частку площі заповідних територій займає Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник утворений Указом Президента України від 26.04.2016 року. До території Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника погоджено в установленому порядку включення 226964,7 гектара земель державної власності, що перебувають у постійному користуванні у Державного агентства України з управління зоною відчуження, виділяються у цього землекористувача та надаються біосферному заповіднику в постійне користування [55].

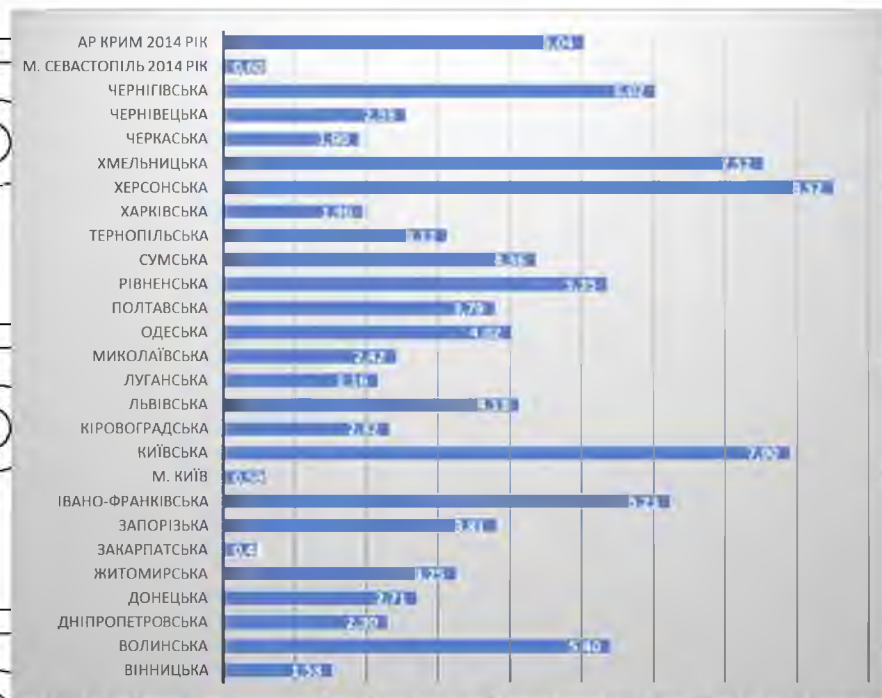

Рис. 4 Загальна площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду областей у відсотковому співвідношенні відносно загальної площі

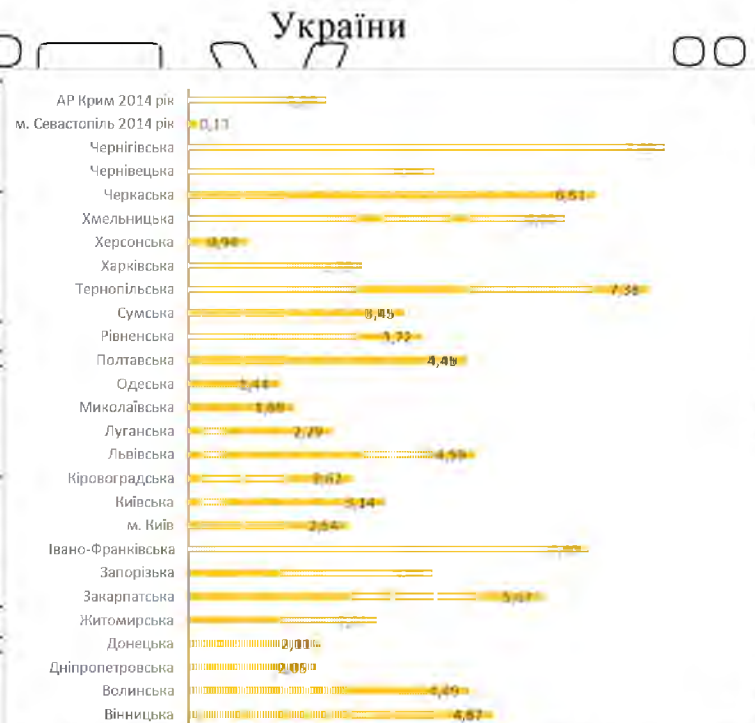

Рис. 5 Кількість об'єктів природно-заповідного фонду по областях у відсотковому співвідношенні відносно загальної кількості по всій території

України

На території Херсонської області найбільшим за площею об'єктом природно-заповідного фонду є Чорноморський біосферний заповідник площею 109254,8 га.

За кількістю об'єктів природно-заповідного фонду по областях в лідерах Чернігівська, Тернопільська, Черкаська.

На території міста Києва існує 226 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 25 935,412 га, з них – територій та об'єктів місцевого значення 209 площею 11 608,8718 га, загальнодержавного – 17 площею 14 326,54 га.

Таблиця 4

Перелік об'єктів природно-заповідного фонду м. Києва [36]

Тип об'єкта	Кількість, всього	Площа, га
Загальнодержавного значення		
Національний природний парк	1	10988,14
Заказник	1	1110,2
Пам'ятка природи	1	30
Ботанічний сад	3	205,7
Дендропарк	1	6,5
Зоопарк	1	39,5
Пам'ятка садово-паркового мистецтва	9	1946,5
Всього	17	14326,54
Місцевого значення		
Регіональний ландшафтний парк	4	1493,26
Заказник	40	9728,55
Дендропарк	1	13,7
Пам'ятка природи	150	165,2518
Пам'ятка садово-паркового мистецтва	14	208,11
Всього	209	11608,8718

На території Хмельницької області найбільшим за площею об'єктом природно-заповідного фонду є Національний природний парк «Подільські Товтри» площею 261316 га.

В межах міста Києва найбільшим за площею об'єктом природно-заповідного фонду є Національний природний парк «Голосіївський» площею 10988,14 га.

Загалом на території України 28 ботанічних садів загальною площею 1907,80 га, з них 18 загальнодержавного значення загальною площею 1781,30 га, 10 місцевого значення загальною площею 126,50 га.

Таблиця 5

Ботанічні сади України

№ з/п	Назва	Площа, га	Дата створення	Підстава	Область
Загальнодержавного значення					
1	Ботанічний сад національного агроекологічного університету	35,40	07.08.1963	Розпорядження РМ УРСР № 1180-Р	Житомирська
2	Ботанічний сад національного університету	33,00	26.07.1972	Постанова Держкомприроди УРСР № 22	Дніпропетровська
3	Ботанічний сад національного університету ім. В.Н. Каразіна	41,90	09.12.1998	Указ Президента України № 1341/98	Харківська
4	Ботанічний сад Львівського державного лісотехнічного університету	22,70	22.02.1991	Постанова РМ УРСР № 33	Львівська
5	Ботанічний сад Львівського державного університету ім. І. Франка	18,50	22.07.1983	Постанова РМ УРСР № 311	Львівська

Продовження таблиці 5

6	Ботанічний сад НУБіП	53,00	13.02.1989	Постанова РМ УРСР № 53	м. Київ
7	Ботанічний сад ОНУ	16,00	22.07.1983	Постанова РМ УРСР № 311	Одеська
8	Ботанічний сад Ужгородського державного університету	4,50	22.07.1983	Постанова РМ УРСР № 311	Закарпатська
9	Ботанічний сад ім. академіка О.В. Фоміна	22,50	22.07.1983	Постанова РМ УРСР № 311	м. Київ
10	Донецький ботанічний сад	203,00	28.07.1964	Постанова РМ УРСР № 805	Донецька
11	Кам'янець- Подільський	17,50	01.10.1930	Розпорядження РМ УРСР № 1180	Хмельницька
12	Кременецький	200,00	17.03.1990	Постанова РМ УРСР № 57	Тернопільська
13	Криворізький ботанічний сад НАН України	75,00	20.05.1992	Постанова Академії наук України № 144	Дніпропетровськ а
14	Луцький ботанічний сад Волинь	10,00	14.10.1975	Розпорядження РМ УРСР № 311	Волинська
15	Національний ботанічний сад ім. М.М.Гришка НАН України	130,20	22.07.1983	Постанова РМ УРСР № 311	м. Київ
16	Нікітський ботанічний сад	876,60	14.10.1975	Постанова РМ УРСР № 780-р	АР Крим
17	Хорольський	18,00	11.12.2009	Указ Президента України № 1041	Львівська
18	Чернівецький	3,50	07.07.1963	Постанова РМ УРСР № 1180-р	Чернівецька
	Всього	1781,30			
Місцевого значення					
1	Ботанічний сад національного університету	2,20	18.11.2009	Вішення облради № 20	Хмельницька

НУБіП України

Завдання таблиці 5

2	Ботанічний сад при Гаврійському національному університеті імені В.І. Вернадського	32,50	31.05.1965	Рішення облвиконкому № 501	АР Крим
3	Ботанічний сад СумДПУ ім. А. С. Макаренка	4,80	27.09.1973	Рішення облради № 504	Сумська
4	Галицький ботанічний сад лікарських рослин	28,30	26.12.1991	Рішення облвиконкому № 303	Тернопільська
5	Дендрологічний парк	27,00	30.12.1993	Розпорядження представника ПУ № 518	Дніпропетровська
6	Кулиничі	13,30	26.12.2007	Рішення облради № 568-У	Харківська
7	Львівського медичного університету	1,50	17.06.1997	Рішення облради № 180	Львівська
8	Червона калина	4,60	23.12.2005	Рішення облради № 519	Тернопільська
9	Юннатівський	1,30	15.10.2010	Рішення облради б/н	Сумська
10	Ямпільський	11,00	30.08.2005	Рішення облвиконкому б/н	Сумська
	Всього	126,50			
	Всього об'єктів	1907,80			

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

У розділі розкриті питання наукової складової при визначенні територій та об'єктів, що підлягають заповіданню, вивчено законодавчу

базу організації та використання об'єктів природно-заповідного фонду,

вивчено кроки створення об'єктів, проаналізована загальна ситуація країни щодо об'єктів природно-заповідного фонду.

Власне науковою базою для створення об'єктів природно-заповідного фонду є фундаментальні дослідження про довкілля, а також дослідження

конкретних територій та пошук в їх екосистемі унікальних, рідкісних та

цінних рослин та тварин, в тому числі біорізноманіття. Важливим процесом є динамічні дослідження навколишнього середовища, тобто дослідження у

часі, при яких можливе виявлення зникаючих видів флори та фауни і негайне вжиття заходів для їх збереження.

Законодавчою базою заповідних територій є Конституція України, Земельний кодекс України, Закон України «Про природно-заповідний фонд

України», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та інші нормативні акти, що регулюють організацію та

використання об'єктів природно-заповідного фонду. Разом з тим,

важливою складовою охорони природних об'єктів є приєднання України до міжнародних конвенцій, які направлені на збереження природних

комплексів та диких рослин і тварин.

Законодавством також регламентовано чіткий правовий порядок створення об'єктів природно-заповідного фонду.

Аналіз природно-заповідного фонду України дав розуміння стану заповідних територій в цілому. Так, на території України офіційно

проголошено 8889 об'єктів природно-заповідного фонду загальною

площею 4,556 млн. га. За площею заповідних територій серед областей

відносно всієї країни найбільше у Херсонській (8,52 %), Київській (7,9 %) та Хмельницькій (7,52 %). За кількістю об'єктів на території областей відносно всієї країни найбільша кількість у Чернігівській (7,63 %), Тернопільській (7,38 %), Черкаській (6,51 %).

Проаналізовано ботанічні сади України. Всього на території країни налічується 28 ботанічних садів загальною площею 1907,80 га, з них 18 загальнодержавного значення загальною площею 1781,30 га, 10 місцевого значення загальною площею 126,50 га.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

2.1 Поняття та склад земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення

Земельним законодавством визначено 9 категорій земель. Категорія земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення включає ділянки суші та водного простору, які мають природні комплекси та об'єкти, що несуть унікальну естетичну, природну, рекреаційну, екологічну, наукову та іншу цінність і значущість та яким відповідно до закону надано статус території чи об'єкту природно-заповідного фонду [18].

До земель природно-заповідного фонду включаються всі 11 видів об'єктів природно-заповідного фонду. Землі можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності.

Правовим інструментом забезпечення раціонального землекористування є поділ категорій земель за цільовим призначенням. Цільове призначення землі та земельної ділянки - це власне визначений на законодавчому рівні спосіб використання земель, який дає можливість в повній мірі реалізувати право володіння, користування та розпорядження землею.

Петров В. В. у своїй праці зазначає, що одним із принципів регулювання земельних відносин є встановлення для них цільового призначення. Цей принцип є нерозривним з поняттям раціонального використання земель [39].

Гуревський В. К. стверджує, що цільове призначення земель є ніщо іншим, як встановлення законодавством порядку використання та охорони земель [12].

Варто зауважити, що цільове призначення земельних ділянок не завжди встановлюється на підставі їх природних властивостей. Часто приводом встановити те чи інше цільове призначення земель та земельних ділянок, а також категорію земель, є суспільні потреби та волевиявлення держави для реалізації земельно-ресурсного потенціалу території.

Купріяничук І. П. у своїй праці зазначає, що виділення земель відповідних категорій є досить умовним і встановлюється за наявністю природних ресурсів, об'єктів історико-культурного чи спеціального призначення або необхідністю використання земель для таких потреб [32].

Додатком 59 до постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 року № 1051 «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» визначений класифікатор цільового призначення.

Таблиця 6

Класифікатор видів цільового призначення земельних ділянок
Категорія: землі природно-заповідного фонду та іншого
природоохоронного призначення [51]

Коди виду цільового призначення		Назва виду цільового призначення
розділ	підрозділ	
04		Земельні ділянки природно-заповідного фонду (природні території та об'єкти (природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки

Продовження таблиці 6

НУВБІП		природи, заповідні урочища), а також штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва), що надаються в постійне користування спеціальним адміністраціям територій та об'єктів природно-заповідного фонду (крім земельних ділянок під об'єктами природно-
НУВБІП		заповідного фонду, що включені до їх складу без вилучення)
НУВБІП	04.01	України Для збереження та використання біосферних заповідників
НУВБІП	04.02	Для збереження та використання природних заповідників
НУВБІП	04.03	Для збереження та використання національних природних парків
НУВБІП	04.04	Для збереження та використання ботанічних садів
НУВБІП	04.05	Для збереження та використання зоологічних парків
НУВБІП	04.06	Для збереження та використання дендрологічних парків
НУВБІП	04.07	Для збереження та використання парків-пам'яток садово-паркового мистецтва
НУВБІП	04.08	Для збереження та використання заказників

НУВБІП України

Звернення таблиці 6

04.09	Для збереження та використання заповідних урочищ
04.10	Для збереження та використання пам'яток природи
04.11	Для збереження та використання регіональних ландшафтних парків

Залежно від типу території та об'єкту природно-заповідного фонду визначається відповідне цільове призначення земельної ділянки.

Щодо земельних угідь, які слід відносити до категорії земель природно-заповідного фонду, постає цікаве питання.

Якщо із землями сільськогосподарського призначення легко визначити угіддя, адже сільськогосподарські землі передбачають виробництво сільськогосподарської продукції, здійснення науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення господарських будівель, споруд та дворів. Тобто угіддя рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги ідеально підходять для категорії земель сільськогосподарського призначення. Класифікатором угідь згідно з Класифікацією видів земельних угідь (КВЗУ), що міститься у додатку 4 вищезгаданій постанови, не передбачено чітких назв угідь для земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

Зважаючи на те, що території та об'єкти природно-заповідного фонду мають на меті збереження природних унікальних комплексів та екосистем, логічно включати до категорії земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення угіддя, які мають природне походження та не віднесені до категорії земель сільськогосподарського призначення. Це можуть бути:

- 002.03 – багаторічні насадження (підгрупа включає ділянки, зайняті насадженнями для отримання плодів, ягід, винограду, хмелю; насадження ефіроолійних культур, розсадники (крім лісових); плантації декоративних багаторічних насаджень (квітники) для декоративного оформлення територій, а також для реалізації квітів; лікарські багаторічні насадження (беладона, наперстянка, шалфей лікарський та інші);

- 003.01 - кам'яністі місця (підгрупа включає землі під голими скелями, зсувами, рінню (галькою, гравієм);

- 003.03 – болота (підгрупа включає надмірно зволожені ділянки земель (не зайняті лісовими насадженнями) із застоюваним водним режимом і специфічним рослинним покривом; рослинність складається переважно із розкладеного моху та інших рослин);

- 003.05 – яри (підгрупа включає ділянки лінійної форми рельєфу ерозійного походження глибиною більш як 1 метр з відсутнім або слабо сформованим ґрунтовим покривом і виходами на укосах схилу порід або нижніх генетичних горизонтів ґрунту);

- 003.06 – степи (підгрупа включає землі, вкриті злаковими та полино-злаковими, різнотравно-злаковими, лучними рослинами);

- 004.00 - чагарникова рослинність природного походження (група включає земельні ділянки, вкриті заростями багаторічних дерев'янистих кущових рослин);

- 005.01 - земельні лісові ділянки, вкриті лісовою рослинністю (підгрупа включає земельні лісові ділянки, які зайняті деревною та чагарниковою рослинністю, з повнотою насаджень в молодняках від 0,4 і більше, в інших вікових групах - від 0,3 і більше (тобто крони дерев займають рівномірно щонайменше 40 відсотків (30 відсотків) площі ділянки);

- 005.02 - земельні лісові ділянки, не вкриті лісовою рослинністю (підгрупа включає земельні лісові ділянки, постійно або тимчасово не вкриті лісовою рослинністю (внаслідок неоднорідності лісових природних комплексів, лісогосподарської діяльності або стихійного лиха тощо),

зокрема, лісові ділянки, зайняті незамкнутими лісовими культурами, лісовими розсадниками і плантаціями, а також лісовими шляхами та просіками, лісовими протипожежними розривами, лісовими осушувальними канавами і дренажними системами, які підлягають залісненню (згарища; насадження, що загинули; вирубки, галявини,

пустирі, рідколісся тощо), відомі залізниці та автомобільні шляхи (лісогосподарських підприємств), ґрунтові дороги, стежки, кварталні пробіки, технологічні коридори, волоки, просіки для візирів та окружних меж; плантації та шкільки всіх видів, дендрологічні сади, а також теплиці та оранжереї, призначені для вирощування садивного матеріалу);

- 006.01 - природні водотоки (річки та струмки) (підгрупа включає природні водотоки. У місцях впадіння до моря, водосховища або великої ріки лінія узбережжя (уявна) є межею природного водотоку, якщо вона не встановлена раніше);

- 006.03 - озера, прибережні замкнуті водойми, лимани (підгрупа включає водойми, які розміщені в природних западинах суші, заповнені прісними або солоними водами і практично повністю оточені суходолом.

Межею прибережних водойм, що практично повністю оточені суходолом, є уявна лінія узбережжя моря, якщо вона не була встановлена раніше. Такі водоймища можуть мати один або більше витоків і стоків у вигляді природних і штучних дренажних русел (рік, потоків, струмків або каналів);

- 006.04 - ставки (підгрупа включає штучно створені водойми місткістю не більше 1 млн. кубічних метрів) [51]..

Угіддями, що також можуть бути включені до земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, є: 008.03 – землі під соціально-культурними об'єктами (якщо на території об'єкта природно-заповідного фонду є готелі, навчальні заклади, кафе та ресторани, магазини); 009.02 – землі під дорогами, зокрема підґрунтовими (якщо на території об'єкта природно-заповідного фонду наявні дороги); 014.00 – землі, які використовуються для відпочинку та оздоровлення

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.2 Внесення даних про землі природно-заповідного фонду та обмежень у використанні земель до Державного земельного кадастру

Державний земельний кадастр, як єдина державна геоінформаційна система відомостей, зокрема, про землі та обмеження у використанні земель, має забезпечувати повноту та достовірність наявних в ній відомостей.

Відомості про об'єкти Державного земельного кадастру, якими є, зокрема, землі в межах державного кордону України; землі в межах території адміністративно-територіальних одиниць, землі в межах територій територіальних громад; обмеження у використанні земель; земельні ділянки повинні вноситись до нього та відповідати існуючим характеристикам об'єктів у природі (на місцевості), визначеним з точністю відповідно до норм та правил, технічних регламентів [51].

Варто розмежовувати поняття «територія природно-заповідного фонду» та «земельна ділянка природно-заповідного фонду». Поняття території природно-заповідного фонду охоплює режим використання території та об'єкта природно-заповідного фонду, а земельна ділянка природно-заповідного фонду є об'єктом цивільно-правових відносин у сфері землеустрою.

Формування земельних ділянок територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється лише за умови, якщо оголошення чи створення об'єкта природно-заповідного фонду проводиться з вилученням земельних ділянок у землевласників та землекористувачів.

До Державного земельного кадастру включаються такі відомості про земельні ділянки:

- кадастровий номер;

НУБІП України

- місце розташування, у тому числі дані Державного адресного реєстру (за наявності);

- опис меж;

- площа;

- міри ліній по периметру;

НУБІП України

- координати поворотних точок меж;

- дані про прив'язку поворотних точок меж до пунктів державної геодезичної мережі;

- дані про якісний стан земель та про бонітування ґрунтів;

НУБІП України

- відомості про інші об'єкти Державного земельного кадастру, до яких територіально (повністю або частково) входить земельна ділянка;

- цільове призначення (категорія земель, вид використання земельної ділянки в межах певної категорії земель);

НУБІП України

- склад угідь із зазначенням контурів, координат поворотних точок, геометричних параметрів, назв, адрес будівель, споруд та інженерних мереж, ідентифікаторів об'єктів будівництва та

- закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів;

НУБІП України

- відомості про обмеження у використанні земельних ділянок;

- відомості про частину земельної ділянки, на яку поширюється дія сервітуту, договору суборенди земельної ділянки;

- відомості про заходи щодо охорони земель і ґрунтів;

НУБІП України

- нормативна грошова оцінка;

- частину земельної ділянки, на якій може проводитися гідротехнічна меліорація;

НУБІП України

відомості про назву, код (номер) меліоративної мережі, яка забезпечує гідротехнічну меліорацію відповідної земельної ділянки;

- інформація про документацію із землеустрою та оцінки земель щодо земельної ділянки та інші документи, на підставі яких

встановлено відомості про земельну ділянку;

- відомості про земельні ділянки, забруднені вибухонебезпечними предметами.

До Державного земельного кадастру включаються такі відомості про

обмеження у використанні земель:

вид;

- опис меж;

- площа;

- зміст обмеження;

опис режимоутворюючого об'єкта - контури, назви та характеристики, що обумовлюють встановлення обмежень (за наявності такого об'єкта);

- інформація про документи, на підставі яких встановлено

обмеження у використанні земель [51].

Відомості про земельні ділянки до Державного земельного кадастру щодо земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення вносяться на підставі певних видів землевпорядної документації.

У разі формування нових земельних ділянок, в тому числі земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, із земель державної, комунальної власності, розробляють проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок. Проект землеустрою

також передбачає зміну цільового призначення земельних ділянок, їх поділ/об'єднання.

Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки включає:

- а) пояснювальну записку;
- б) матеріали геодезичних вишукувань та землевпорядного проектування (у разі формування земельної ділянки);
- в) розрахунок розміру втрат лісогосподарського виробництва (у випадках, передбачених законом);
- г) розрахунок розміру збитків власників землі та землекористувачів (у випадках, передбачених законом);
- г) перелік обмежень у використанні земельної ділянки;
- д) кадастровий план земельної ділянки [46].

Технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) розробляється на підставі відомостей Державного земельного кадастру, матеріалів Державного фонду документації із землеустрою та оцінки земель, матеріалів топографо-геодезичних робіт.

Технічна документація із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) включає:

- а) завдання на складання технічної документації із землеустрою;
- б) пояснювальну записку;
- в) матеріали топографо-геодезичних робіт;
- г) кадастровий план земельної ділянки;
- г) перелік обмежень у використанні земельної ділянки;
- д) відомості про встановлені межові знаки [46].

Технічна документація із землеустрою щодо резервування цінних для заповідання територій та об'єктів (див. розділ 1.3).

Технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель, в тому числі земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, розробляється за рішенням власників (розпорядників) земельних ділянок або за рішенням сільських, селищних, міських рад.

Технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель включає:

а) пояснювальну записку;

б) матеріали топографо-геодезичних вишукувань;

в) пропозиції щодо узгодження даних, отриманих у результаті проведення інвентаризації земель, з інформацією, що міститься у документах, що посвідчують право на земельну ділянку, та Державному земельному кадастрі;

г) робочий і зведений інвентаризаційні плани;

г) переліки земельних ділянок (земель) у розрізі за категоріями земель та угіддями, наданих у власність (користування) з кадастровими номерами, наданих у власність (користування) без кадастрових номерів, не наданих у власність чи користування, що використовуються без документів, що посвідчують право на них, що використовуються не за цільовим призначенням, невитребуваних земельних часток (паїв), відумерлої спадщини;

д) відомості про меліоративну мережу або її складову частину/частини, в тому числі надані центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері гідротехнічної меліорації земель, для державної реєстрації меліоративної мережі або її складової частини/частин у Державному земельному кадастрі, а також про земельні ділянки, на яких вони розміщені;

е) відомості про земельні ділянки (частини земельних ділянок) та масиви земель сільськогосподарського призначення, включених до території обслуговування меліоративної мережі.

У разі формування земельної ділянки технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель також включає:

- а) відомості про обчислення площі земельної ділянки;
- б) кадастровий план земельної ділянки;
- в) перелік обмежень у використанні земельних ділянок;
- г) відомості про встановлені межові знаки.

У разі виправлення помилок, допущених у відомостях Державного земельного кадастру щодо меж земельних ділянок та/або інших відомостей про земельні ділянки, технічна документація із землеустрою щодо інвентаризації земель також включає кадастрові плани відповідних земельних ділянок із зазначенням виправлених відомостей про них [46].

У ситуацій, коли оголошення чи створення об'єкта природно-заповідного фонду проводиться без виділення земельних ділянок у землевласників та землекористувачів, то правильним рішенням буде встановити обмеження у використанні земель та земельних ділянок з внесенням відомостей про нього до Державного земельного кадастру.

Відомості про обмеження у використанні земель та земельних ділянок вносяться до Державного земельного кадастру на підставі проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів. Проекти землеустрою визначають межі територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, а також встановлюють режим

використання та охорони їх територій, розробляються на підставі укладених договорів між замовниками документації із землеустрою та її розробниками. Проекти землеустрою включають:

а) завдання на складання проекту землеустрою;

б) пояснювальну записку;

в) характеристику території із встановленням режиму використання земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів;

г) матеріали геодезичних вишукувань та землепорядного проектування;

д) витяг з графічної частини відповідної містобудівної документації з позначеними межами водоохоронної зони, прибережної захисної смуги, пляжної зони (за наявності);

е) інформацію про перспективний стан використання та охорони земель у межах адміністративно-територіальної одиниці, яка є складовою схеми землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель відповідної адміністративно-територіальної одиниці (за наявності);

є) план організації території з відображенням угідь, землевласників і землекористувачів, у тому числі земельних ділянок, щодо яких встановлені обмеження у використанні;

ж) план меж земельних ділянок, що включаються до території природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісогосподарського призначення, водного фонду та водоохоронних зон, меж обмежень у

використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів без їх вилучення у землевласників та землекористувачів;

з) креслення перенесення в натуру (на місцевість) меж території оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісгосподарського призначення та земель водного фонду та водоохоронних зон, меж обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів;

и) акт перенесення в натуру (на місцевість) меж території оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісгосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, меж обмежень

у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів у природі (на місцевості);

і) перелік обмежень у використанні земельних ділянок [46].

Додатком 6 до постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 року № 1051 « Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 року № 821 визначений Перелік обмежень щодо використання земель та земельних ділянок.

Таблиця 7

Перелік обмежень щодо використання земель та земельних ділянок у контексті об'єктів природно-заповідного фонду [51]

Код	Назва
01.01	Охоронна зона навколо території та об'єкта природно-заповідного фонду
10	Території та об'єкти природно-заповідного фонду
10.01	Національні природні парки

Продовження таблиці 7

10.02	Біосферні заповідники
10.03	Регіональні ландшафтні парки
10.04	Заказники
10.05	Пам'ятки природи
10.06	Заповідні урочища
10.07	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва
10.08	Заповідні зони національних природних парків
10.09	Зони регульованої рекреації національних природних парків
10.10	Зони стаціонарної рекреації національних природних парків
10.11	Господарські зони національних природних парків
10.12	Заповідні зони біосферних заповідників
10.13	Буферні зони біосферних заповідників
10.14	Зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників
10.15	Зони регульованого заповідного режиму біосферних заповідників
10.16	Заповідні зони регіональних ландшафтних парків
10.17	Зони регульованої рекреації регіональних ландшафтних парків
10.18	Зони стаціонарної рекреації регіональних ландшафтних парків
10.19	Господарські зони регіональних ландшафтних парків
10.20	Заповідні зони парків-пам'яток садово-паркового мистецтва
10.21	Експозиційні зони парків-пам'яток садово-паркового мистецтва
10.22	Наукові зони парків-пам'яток садово-паркового мистецтва

Завернення таблиці 7

10.23	Адміністративно-господарські зони парків-пам'яток садово-паркового мистецтва
10.24	Охоронні зони територій та об'єктів природно-заповідного фонду
10.25	Території, зарезервовані з метою наступного заповідання
10.26	Природний заповідник
10.27	Ботанічний сад
10.28	Заповідна зона ботанічного саду
10.29	Експозиційна зона ботанічного саду
10.30	Наукова зона ботанічного саду
10.31	Адміністративно-господарська зона ботанічного саду
10.32	Дендрологічний парк
10.33	Заповідна зона дендрологічного парку
10.34	Експозиційна зона дендрологічного парку
10.35	Наукова зона дендрологічного парку
10.36	Адміністративно-господарська зона дендрологічного парку
10.37	Зоологічний парк
10.38	Експозиційна зона зоологічного парку
10.39	Наукова зона зоологічного парку
10.40	Рекреаційна зона зоологічного парку
10.41	Господарська зона зоологічного парку

Вищезазначені земельпорядні документації погоджуються та затверджуються відповідно до статті 186 Земельного кодексу України.

Для внесення відомостей про земельні ділянки та обмеження у використанні земель та земельних ділянок до Державного земельного

кадастру розробляють землевпорядну документацію та формують обмінні файли у форматі XML.

Порядок оформлення результатів робіт із землеустрою у форматі обмінного файлу XML, яким вносять дані до Державного земельного кадастру, визначений Вимогами до структури, змісту та формату

оформлення результатів робіт із землеустрою в електронному вигляді (обмінного файлу) затвердженими наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 02.11.2009 року № 573.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

У розділі розкрито питання земель природно-заповідного фонду та їх використання.

Питання, що виникають у сфері земельних відносин, в тому числі питання земель природно-заповідного фонду, регулюються Земельним кодексом України.

Проаналізовано класифікатор видів цільового призначення земельних ділянок в категорії земель природно-заповідного фонду та визначено, що для цієї категорії земель законодавство виділяє 11 видів цільового призначення земельних ділянок. Цільове призначення земельних ділянок залежить від того, який об'єкт природно-заповідного фонду розташовується на території земельної ділянки.

Визначено, які типи земельних угідь можна включити до категорії земель природно-заповідного фонду. Угіддя повинні мати природне походження. Разом з природними угіддями можливе включення інших угідь - землі під соціально-культурними об'єктами; землі під дорогами, зокрема підґрунтовими, землі, які використовуються для відпочинку та оздоровлення.

Вивчено порядок внесення інформації стосовно об'єктів природно-заповідного фонду до Державного земельного кадастру.

Визначено дві головні особливості внесення даних до ДЗК:

- якщо територія об'єкта природно-заповідного фонду оголошується з вилученням земельних ділянок у землевласників та землекористувачів, то слід формувати земельну ділянку об'єкта ПЗФ та в подальшому передавати її у постійне користуванні юридичній особі об'єкта;

НУБІП України

- якщо територія об'єкта природно-заповідного фонду оголошується без вилучення земельних ділянок у землевласників та землекористувачів, то внесення інформації у Державний земельний кадастр передбачає внесення обмежень у використанні земель, а не формування земельної ділянки.

НУБІП України

Проаналізовано класифікатор обмежень у використанні земель та земельних ділянок, та виявлено, що законодавство визначає не тільки обмеження у використанні земель щодо об'єкта природно-заповідного фонду в цілому, а й виділяє обмеження під функціональні зони заповідної території

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ІМ. М. М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ

3.1 Загальні відомості про об'єкт природно-заповідного фонду Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка

Історична довідка говорить про те що, ботанічний сад був створений ще у 1935 році. Київський уряд восени 1935 року затвердив рішення Київради про будівництво ботанічного саду і виділення ділянки землі для цих цілей площею в 117 га на Звіринці. За воєнні часи велику частину колекції рослин було втрачено, але у 1944 році проведенні заходи для відновлення ботанічного саду під керівництвом Миколи Миколайовича Гришка [37].

НБС створено згідно з постановою Ради Народних комісарів УСРР від 22 вересня 1935 р. № 1220 та відповідно до постанови Президії АН УРСР від 7 грудня 1967 р. № 314 має статус науково-дослідного інституту.

Рішенням виконавчого комітету Київської міської ради депутатів трудящих від 20 березня 1972 року № 363 «Про віднесення пам'яток природи місцевого значення в м. Києві за категоріями, згідно з новою класифікацією» оголошено Центральний республіканський ботанічний сад АН УРСР у Пенерському районі м. Києва площею 189,0 га, як новий заповідний лісопарк-пам'ятка садово-паркового мистецтва республіканського значення.

Указом Президента України від 6 жовтня 1999 року № 1286 НБС надано статус національного (Додаток Б).

Указом Президента України від 25 липня 2011 року «Про зміну меж Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка Національної академії наук України» площу ботанічного саду зменшено на 0,5 га. Наразі площа НБМ становить 129,86 га. (Додаток В).

За часи існування декілька разів змінювалась назва установи:

- з 01.01.1999 Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка;

- з 15.11.1991 Центральний ботанічний сад імені М. М. Гришка АН УРСР;

- з 07.12.1967 Центральний республіканський ботанічний сад АН УРСР;

- з 22.03.1944 Ботанічний сад АН УРСР;

- з 22.09.1935 Ботанічний сад Інституту ботаніки ВУАН;

Реєстрація установи Національного ботанічного саду ім. М. М.

Гришка, як юридичної особи, відбулась 2 червня 2003 року. Код ЄДРПОУ 05417228, юридична адреса – 01014, місто Київ, вул. Тімірязєвська, будинок 1. Засновником НБС є Національна академія наук України.

Основним видом діяльності юридичної особи відповідно до кодів видів економічної діяльності КВЕД-2010 є 85.42 Вища освіта. Додаткові: 91.04 Функціонування ботанічних садів, зоопарків і природних заповідників; 72.11 Дослідження і експериментальні розробки у сфері біотехнологій. До 20 липня 2016 року основним видом діяльності було 91.04 (Додаток Г).

У своїй діяльності Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка Національної академії наук України керується Конституцією України, Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та іншими актами законодавства, а також статутом затвердженим розпорядженням президії НАН України від 31.08.2022 року № 405.

Національний ботанічний сад імені М. М. Гришка Національної академії наук України є державною бюджетною неприбутковою науковою установою, що перебуває у віданні Національної академії наук України і входить до складу Відділення загальної біології НАН України.

НБС створюється та діє з метою проведення наукових досліджень, спрямованих на отримання та використання нових знань у галузі біології та природничих наук, з інтродукції, акліматизації та селекції рослин; вивчення, збереження та збагачення різноманітності рослин, екологічного моніторингу та оптимізації біогеоценозів; ландшафтного проектування та садово-паркового будівництва, підготовки висококваліфікованих наукових кадрів, задоволення соціальних, економічних і культурних потреб та інноваційного розвитку країни. Для НБС наукова, науково-технічна та природоохоронна діяльність є основною.

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка входить до складу природно-заповідного фонду відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» і має об'єкти, що становлять національне надбання, щодо яких встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання.

Територія НБС з усіма природними ресурсами становить 129,86 га землі і вилучена з господарського використання території міста Києва згідно зі статтею 31 Закону України «Про природно-заповідний фонд України».

Згідно зі статтею 150 Земельного кодексу України земля НБС належить до особливо цінних земель. Територія має загальнодержавне значення і використовується у науково-дослідних, природоохоронних та освітньо-виховних цілях [18].

В НБС закладаються, зберігаються і поповнюються колекції, створюються експериментальні ділянки, спеціальні експозиції, гербарій, музей історії НБС та садово-паркового мистецтва; проводяться експедиції для вивчення рослин *in situ* і поповнення колекційних фондів; здійснюється обмін, продаж і купівля насіння, живих рослин від різних установ, організацій та окремих громадян; проводяться наукові конференції, наради,

школи, семінари тощо; публікуються у встановленому порядку наукові праці, журнал, науково-популярна література, каталоги насіння рослин, путівники, буклети та інші праці, пов'язані з науково-дослідною роботою і популяризацією діяльності НБС.

У своїй структурі установа Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка містить 9 відділів:

- 1) Відділ природної флори;
- 2) Відділ дендрології;
- 3) Відділ акліматизації плодових рослин;
- 4) Відділ алелопатії;
- 5) Лабораторія медичної ботаніки;
- 6) Відділ квітничково-декоративних рослин;
- 7) Відділ тропічних та субтропічних рослин;
- 8) Відділ культурної флори;
- 9) Відділ ландшафтного будівництва;

а також лабораторію біоіндикації та хемосистематики; центр колективного користування приладами «Високоєфективна рідинна хроматографія (ВЕРХ)» НАН України; центр колективного користування приладами «Спектрометричний центр елементного аналізу (СЦЕА)» НАН України [37].

У складі персоналу НБС присутні професори, доктори наук, кандидати наук, наукові співробітники.

Фінансове забезпечення діяльності НБС здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, що складаються з загального та спеціального (власні надходження) фондів державного бюджету, та його майнового комплексу.

Для забезпечення необхідного режиму охорони та ефективного використання територія НБС розподіляється на такі зони:

НУВБІП УКРАЇНИ

- експозиційна, відвідування якої дозволяється в порядку, який встановлюється адміністрацією НБС;

- наукова, до складу якої входять колекції, експериментальні ділянки, розсадники, шкільки тощо, відвідувати які мають право лише співробітники НБС, а також спеціалісти інших установ з дозволу адміністрації саду,

НУВБІП УКРАЇНИ

- адміністративно-господарська.
Зонування території проводиться відповідно до Проекту організації території Національного ботанічного саду імені

НУВБІП УКРАЇНИ

М.М.Гришка Національної академії наук України.
На території НБС забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням його безпосередніх завдань і загрожує збереженню колекцій ботанічних зразків (флористичних колекцій),

зокрема:

НУВБІП УКРАЇНИ

- будівництво споруд, шляхів, трубопроводів, мереж електропередач та інших комунікацій, які не пов'язані з діяльністю НБС;

- дії, що змінюють гідрологічний режим земель НБС;

НУВБІП УКРАЇНИ

- збір колекцій та інших матеріалів, за винятком необхідних для виконання планових наукових досліджень і виробничих робіт;

- проїзд та вхід сторонніх осіб на територію НБС без дозволу адміністрації;

НУВБІП УКРАЇНИ

- проведення спортивних тренувань або змагань, розміщення туристичних таборів, торговельних точок, атракціонів та інших будівель і споруд, які не пов'язані з діяльністю НБС;

- організація пікніків, розведення багать, вигул собак та інших

тварин.

НУВБІП УКРАЇНИ

Охорона НБС покладається на службу охорони, яка входить до служби державної охорони природно-заповідного фонду України та діє відповідно до природоохоронного законодавства України. До складу служби державної охорони входять працівники охорони та її керівник.

Права та обов'язки служби державної охорони природно-заповідного фонду України визначено в Положенні про службу державної охорони природно-заповідного фонду України, зокрема, служба має право:

- вимагати від громадян і службових осіб пояснення у зв'язку з порушенням режиму території НБС;

- перевіряти у громадян і службових осіб посвідчення на право перебування,

- використання природних ресурсів та здійснення іншої діяльності в межах НБС;

- доставляти порушників установленого режиму до державних органів правопорядку;

- складати протоколи про порушення вимог законодавства, надсилати їх відповідним органам для притягнення винних осіб до відповідальності ;

- вилучати у порушників предмети та знаряддя незаконного використання природних ресурсів;

- проводити особистий огляд осіб, речей, транспортних засобів та перевірку наявності знарядь правопорушення і продукції, одержаної в результаті природокористування;

- вносити пропозиції до відповідних державних органів про припинення, зупинення чи обмеження будь-якої діяльності, яка порушує вимоги законодавства про природно-заповідний фонд, давати обов'язкові для виконання приписи з метою усунення порушень, виявлених в межах НБС;

- виставляти позови на відшкодування збитків, що були завдані природним ресурсам ІБС [54].

Земельна ділянка, на якій розташовується Національний ботанічний сад зареєстрована у Державному земельному кадастрі з кадастровим номером 8000000000:82:102:0060.

Рис. 6 Земельна ділянка з кадастровим номером 8000000000:82:102:0060 з відкритого інтернет-ресурсу kadastr.live

[11]

Площа земельної ділянки 129,8607 га; категорія земель - землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, цільове призначення - природоохоронного призначення; вид використання - для експлуатації та обслуговування будівель і споруд ботанічного саду; форма власності - комунальна. Право власності зареєстроване за Державою Україна в особі Київської міської державної адміністрації; право постійного користування земельною ділянкою зареєстроване за Національним ботанічним садом імені М.М. Гринька Національної академії наук України (Додаток Д).

Постановою Верховної Ради України від 13 січня 2009 року № 850-VI «Про невідкладні заходи зі збереження територіальної цілісності Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка ІАН України» зазначено, встановити по периметру земельної ділянки НБС охоронну зону не менше 200 метрів від її меж [47].

Наразі положення про правовий режим охоронної зони навколо Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка не затверджено, а межі охоронної зони не визначені та не винесені в натуру (на місцевість).

Проектом положення про охоронну зону Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка визначено, що охоронна зона завширшки 200 м по периметру земельної ділянки утворюється без вилучення земель з користування інших землекористувачів, але із введенням в ній обмежень щодо господарської діяльності та нової забудови.

Проект положення передбачає введення мораторію на виділення нових земельних ділянок в охоронній зоні.

Охоронну (буферну) зону заплановано використовувати, як місце для вирощування деревної рослинності, яка захистить унікальні насадження НБС від негативного впливу викидів автотранспорту, знизить рівень шумового забруднення.

Якщо охоронну зону встановлять та затвердять положення про неї, то в межах охоронної зони буде заборонено:

- нове будівництво промислових та інших об'єктів;
- встановлювати малі архітектурні форми, ближче до п'яти метрів до паркану НБС;
- здійснювати посадки дерев і кущів ближче до трьох метрів до паркану НБС;

- проводити механічний обробіток ґрунту, який може привести до водної ерозії ґрунтів, зсувів і підймання паркану НБС;
 - псування чи нецільове використання огорожі НБС;
 - влаштування масового відпочинку населення в неустановлених місцях;

- розкладання бататів, випалювання сухої рослинності або її залишків;
 - знищення або пошкодження межових знаків;
 - псування чи забруднення земель хімічними чи радіоактивними

речовинами, неочищеними стічними водами чи іншими відходами;
 проведення інших видів господарської діяльності, що може привести до негативного впливу на рослинні комплекси та територію НБС (Додаток Е).

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

3.2 Аналіз рекреаційної, наукової та туристичної діяльності Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка має досить потужний рекреаційний, заповідний, науковий та туристичний потенціал. Місто Київ завжди було і буде популярним серед рекреантів та туристів, а разом з ним і цікаві заповідні об'єкти.

Заповідну, рекреаційну та туристичну діяльність уже давно можна об'єднати в одне ціле, адже з інтенсивним розвитком туризму та рекреаційних ресурсів заповідну справу втягнуто у сферу комерційного використання.

Відповідно до статуту Національного ботанічного саду і. М. М. Гришка територія саду використовуються, зокрема в наукових цілях.

Проведення фундаментальних і прикладних досліджень та території ботанічного саду передбачає створення, утримання та збереження колекцій рослин рідкісних видів місцевої і всесвітньої флори.

Науковими напрямками в НБС є:

- інтродукція, акліматизація та селекція рослин;
- вивчення, збереження та збагачення біологічної різноманітності рослин;
- екологічний моніторинг та оптимізація біогеоценозів;
- ландшафтне проектування та садово-паркове будівництво.

НБС організовує та проводить науково-дослідні, проектні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи відповідно до затверджених основних наукових напрямів діяльності та поточних (щорічних) планів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, а саме:

- вивчає, аналізує та узагальнює досягнення світової науки за відповідним напрямом і визначає можливості їх використання в усіх сферах суспільного життя, бере участь у розробці й реалізації міжнародних програм і проєктів;

- розробляє прогнози та проводить експертизу за напрямами: інтродукція, акліматизація та селекція рослин; вивчення, збереження та збагачення біологічної різноманітності рослин; екологічний моніторинг та оптимізація біогеоценозів; ландшафтне проєктування та садово-паркове будівництво, алелопатія; медична ботаніка та комплексне використання

лікарських рослин, біоіндикація та хемосистематика; біотехнологія;

здійснює науково-методичне керівництво діяльністю Державного дендрологічного парку «Олександрія» НАН України та Державного дендрологічного парку «Тростянець» НАН України;

- бере участь у конкурсах наукових проєктів, науково-технічних розробок і конкурсах на отримання грантів, у тому числі міжнародних, за їх результатами забезпечує виконання відповідних робіт і заходів;

- проводить конференції, наради, симпозиуми, виставки, організує наукові школи, в тому числі міжнародні [37].

Серед навчальної літератури є низка книжкових видань та посібників, які використовуються студентами вищих навчальних закладів. Опубліковано значну кількість наукових праць, де розкривають питання збереження рослин, збагачення біорізноманіття, ландшафтної архітектури ботанічних садів і дендропарків, збереження біорізноманіття тропічних і субтропічних рослин; обміну речовин в екосистемах.

Розвиваючи науку та проводячи дослідження рослин, НБС також займається освітніми програмами та готує молодих вчених. НБС приймає аспірантів для підготовки докторів філософії (кандидатів наук) зі

спеціальності 091 Біологія та біохімія (Спеціалізація Ботаніка).

Національний ботанічний сад має статус вищого навчального закладу [37].

Збереження території, колекцій рослин та насаджень Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка забезпечується шляхом встановлення

заповідного режиму, організації систематичних спостережень за станом

заповідних об'єктів, проведення комплексних систематичних досліджень з

метою розроблення наукових основ їх збереження та ефективного використання.

Вагомою складовою сфери охорони природи є раціональне

використання в рекреаційних цілях заповідних територій.

На думку дослідників Смаль І. В та Смаль В. В рекреація це відтворення фізичних і духовних сил, які витрачені в процесі

життєдіяльності, за допомогою дій, які спрямовані на відновлення [59].

Туризм, на думку Масляк П. О. це та сама рекреація, але яка ще також супроводжується мандрівками на далекі чи близькі відстані [35].

Відповідно до Закону України «Про туризм» туризм - тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-

ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди

особа від'їжджає [36].

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка може задовільнити ці дві потреби. Прогулянка садом може стати чудовим відпочинком,

одночасно з яким можна пізнати багато нових та цікавих видів рослин, які

там наявні, насолодитись естетичною красою цього місця.

Безсмертнюк Т. П. вважає, що рекреаційна діяльність у межах природно-заповідних територій це - вид життєдіяльності суспільства, що

виникає внаслідок взаємодії рекреантів з природним, історико-культурним

та соціально-економічним середовищем природоохоронних територій

через різноманітні види екологоорієнтованих туристсько-рекреаційних занять [8].

Поняття рекреації та туризму однозначно пов'язанні. Ці два поняття включають в себе сукупність процесів, які направлені на відновлення людських сил.

Безсмертнюк у своїй дисертації пропонує визначення нового поняття природоохоронно-рекреаційного природокористування – комплекс заходів, пов'язаних із вивченням, охороною, раціональним використанням і відтворенням природних, історико-культурних та соціально-економічних

ресурсів та умов природно-заповідних територій для задоволення рекреаційних потреб суспільства. Виділяє функції природоохоронно-рекреаційного природокористування;

- економічну;
- оздоровчу;
- соціальну;
- освітньо-виховну;
- культурну;
- політичну;
- екологічну;
- краєзнавчо-дослідницьку [8].

Економічна функція полягає в отриманні економічної вигоди від провадження туристично-рекреаційної діяльності.

Екологічна функція полягає у збереженні природних комплексів та попередженні негативного впливу рекреаційно-туристичної діяльності.

Для задоволення оздоровчих, соціальних, освітньо-виховних, культурних, політичних, краєзнавчо-дослідницьких потреб громадськості

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка пропонує відвідувачам ознайомитися з колекціями квітничково-декоративних, лікарських,

плодових, овочевих, пряноароматичних, кормових і технічних рослин з усіх ботаніко-географічних регіонів світу, які нараховують понад 10 тисяч видів, форм і сортів [37].

Для збереження об'єктів ботанічного саду, які можуть зазнати негативного впливу від туристично-рекреаційної діяльності, суворо заборонено на території саду пошкоджувати будь-які його об'єкти.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

3.3 Аналіз економічної діяльності Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка та шляхи її поліпшення

На підставі постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 року

№ 1180 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть

надаватися бюджетними науковими установами» визначено, що платні

послуги, які можуть надаватися Національним ботанічним садом ім. М. М.

Гришка, є, зокрема, надання консультацій з питань наукових досліджень,

їх організації та наукового обслуговування, послуг з розроблення

науково-технічної документації на науково-технічну продукцію,

натурний зразок; прийом кандидатських іспитів, видання та

розповсюдження авторефератів, дисертацій, стенографування під час

захисту дисертацій, організація, підготовка до захисту дисертацій на

здобуття ступенів доктора філософії/доктора мистецтва (кандидата наук),

доктора наук та його проведення для осіб, які навчаються (навчалися)

відповідно до договорів, укладених з фізичними або юридичними

особами, у тому числі для осіб, які не навчаються (не навчалися) у

відповідній науковій установі (крім оплати часу проведення засідання

членам спеціалізованої вченої ради та оплати часу участі в таких засіданнях

офіційних опонентів); підвищення кваліфікації, перепідготовка, інше

навчання для здобуття громадянами післядипломної освіти понад

державне замовлення в межах ліцензійного обсягу; організація та

проведення наукових семінарів, конференцій, симпозіумів, лекторіїв,

виставок, тренінгів; впровадження результатів наукових досліджень;

Видання, розповсюдження та реалізація наукових, науково-технічних,

науково-інформаційних, науково-практичних, науково-популярних

видань, тиражування матеріалів бібліотек на носіях інформації, надання

поліграфічних послуг [44].

Рациональне природокористування передбачає, що економічна експлуатація природних ресурсів та об'єктів природно-заповідного фонду не зашкодить розвитку суспільства та не погіршить стан навколишнього середовища.

За відвідування територій та об'єктів природно-заповідного фонду їх адміністрації, а також підприємства, установи, організації і громадяни, у підпорядкуванні яких перебувають ці території та об'єкти, можуть встановлювати плату та визначати категорії осіб, які звільняються від неї [51].

Встановлення плати за відвідування ботанічних садів не суперечить законодавству України та є дуже важливою складовою наповнення фонду державного бюджету та бюджету установи. За ці кошти утримуються в належному стані природні та оранжерейні комплекси саду.

Розмір плати за відвідування ботанічного саду встановлюється за погодженням з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів.

За класифікацією видів економічної діяльності Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка займається основною діяльністю 85.42

Вища освіта, яка передбачає перший, другий та третій рівні вищої освіти.

Додаткові: 91.04 Функціонування ботанічних садів, зоопарків і природних заповідників; 72.11 Дослідження і експериментальні розробки у сфері біотехнологій, що передбачає фундаментальні дослідження: наукова

теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на

одержування нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку, без будь-якої конкретної мети,

пов'язаної з використанням цих знань; прикладні дослідження: роботи, спрямовані на одержування нових знань із метою практичного їх

використання, а також для розроблення технічних нововведень;

експериментальні розробки: систематична діяльність, яка спирається на

наявні знання, придбані в результаті досліджень і/чи практичного досвіду, спрямована на виробництво нових матеріалів, продуктів чи пристроїв, впровадження нових процесів, систем та послуг чи значне удосконалення тих, що вже випускалися або були введені в дію [13].

Фінансове забезпечення діяльності НБС здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, що складаються з загального та спеціального (власні надходження) фондів державного бюджету, та його майнового комплексу.

Власні надходження НБС отримуються ним додатково до коштів загального фонду державного бюджету і відповідно до законодавства включаються до спеціального фонду.

Власні надходження складаються із коштів, отриманих в установленому порядку як плата за надання послуг згідно з основною діяльністю, від додаткової (господарської) діяльності, від плати за надання майна в оренду, від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна), а також доходів, одержаних НБС від виконання господарських договорів, продажу вхідних квитків, реалізації посадкового матеріалу, насіння, квітів, плодів, проведення виставок, шкіл, здійснення просвітницької, туристично-екскурсійної, інформаційно-видавничої діяльності тощо.

До складу власних надходжень НБС відносяться також гранти, дарунки, благодійні внески та кошти, які НБС отримує від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших установ на виконання цільових програм та заходів.

Власні надходження НБС спрямовуються на виконання статутних завдань та використовуються згідно з законодавством.

Відповідно до статті 46 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» фінансування заходів щодо, зокрема ботанічних садів

загальнодержавного значення здійснюється за рахунок державного бюджету України. Для цієї мети можуть також залучатися кошти бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян.

[51].

Відповідно до фінансової звітності Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка видатки з бюджету за 2020 рік склали 54 541 133,00 грн, за 2019 рік 50 870 675,00 грн.

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка надає послуги:

- проектування та ландшафтний дизайн;
- посадка дерев, кущів, квіткових культур;
- створення газонів, кам'янистих гірок, живоплотів, квітників;
- створення зимових садів та фітодизайн інтер'єрів;
- оформлення балконів, літніх площадок кафе та ресторанів.

- зовнішнє та внутрішнє озеленення;
- благоустрій територій, котеджів, офісів;
- сервісне обслуговування об'єктів.

Реалізує:

- посадковий матеріал декоративних, шпилькових, квіткових, плодкових рослин;
- насіння овочевих, пряноароматичних, кормових, квіткових культур.

Надає консультації з виїздом на об'єкт замовника та в межах саду з питань:

- біології, агротехніці рослин та догляду за ними;
- фітосанітарного контролю та захисту рослин.

Проводить заняття по садівництву у відкритому ґрунті:

- квітництво;

НУВБІП УКРАЇНИ

- плодовий сад;
- нетрадиційні плодови культури;
- дендрологія;

- агрохімія та ґрунтознавство;

- захист рослин;

НУВБІП УКРАЇНИ

- обрізка та формування рослин, прийоми розмноження [37].

Відповідно до фінансової звітності Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка усього доходи за 2020 рік склали 49 120 529,00 грн, а витрати 54 541 133,00 грн. Тобто витратний дефіцит -5 420 604,00 грн. За

2019 рік доходи склали 50 304 212,00 грн, а витрати 50 870 675,00 грн.

Витратний дефіцит за 2019 рік -566 463,00 грн (Додаток Ж).

НУВБІП УКРАЇНИ

Очевидно, що економічна діяльність ботанічного саду не ефективна.

Причиною цього може бути не ефективна стратегія розвитку діяльності ботанічного саду, зниження доходів і разом з тим різке зростання видатків.

НУВБІП УКРАЇНИ

Варто зазначити, що 2019-2020 роки є важкими для економіки країни та світу в цілому, адже розпочалась пандемія захворюваності на Covid-19 та карантин. Власне тому різниця доходів та витрат менша за 2019 рік, ніж за

2020 рік. Відсутність відвідувачів ботанічного саду, скорочення

НУВБІП УКРАЇНИ

споживання послуг зменшила прихід коштів, але разом з тим витрати на організацію роботи саду, догляд за рослинами, оплата комунальних послуг, виплати на заробітні плати та інші витрати залишилися.

Заходи, щодо збільшення відвідуваності ботанічного саду, наступні:

НУВБІП УКРАЇНИ

встановлення інформаційних карт, карт місцевості та інших інформаційних стендів для потреб відвідувачів забезпечить більш цікаве знаходження на території парку; облаштування місць короточасного відпочинку

(спорудження альтанок, лавок); організація екскурсій; створення

експозиційних зон, локацій для фотографування; створення оглядового

майданчика.

НУВБІП УКРАЇНИ

Важливим сучасним аспектом ведення господарської діяльності є інформаційне забезпечення. Інформація про діяльність саду, останні новини, майбутні події повинна розміщуватись на його сайті та бути актуальною. Сучасна інформаційно-рекламна служба привабить нових відвідувачів.

Проаналізувавши електронну систему публічних закупівель Prozorro можна дізнатись про діяльність НБС у сфері послуг.

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка за 2018-2022 роки надав послуги у розробленні проектів організації територій об'єктів природно-заповідного фонду; проведенні спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню или пошкодженню об'єкта природно-заповідного фонду; послуги щодо ландшафтної архітектури та консультаційні послуги у сфері ландшафтної архітектури; дослідженні у сфері біологічних наук; розробці програми озеленення міста; дослідництві; консультації з питань створення і утримання зелених насаджень; утриманні зелених насаджень; архітектурні, інженерні та планувальні послуги та інші [7].

Необхідно, щоб розмір видатків не перевищував розміру доходів установи. Одним із способів це забезпечити є розширення сфери послуг Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка. Замовниками послуг можуть бути як юридичні особи, так і фізичні, органи влади або приватні підприємства.

Важливим кроком до міжнародної співпраці та розвитку ботанічного саду є ініціація проведення сімпозіумів, візлів вчених із залученням вітчизняних та іноземних науковців, проведення науково-практичних конференцій, семінарів.

Розвиток ботанічного саду не можливий без вивчення, узагальнення та впровадження зарубіжного досвіду щодо утримання та організації об'єктів природно-заповідного фонду.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

У розділі проаналізовано загальну інформацію про об'єкт природно-заповідного фонду Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка: рішення про створення об'єкту, інформацію про установу, як юридичну особу, види економічної діяльності; проаналізовано статут установи.

Проаналізовано структуру ботанічного саду, кадровий потенціал, зонування території, заборонену діяльність на території ботанічного саду.

Проаналізовано дані Державного земельного кадастру про земельну ділянку Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка та розглянуто проект положення про охоронну зону ботанічного саду.

Розкрито питання наукової діяльності ботанічного саду та діяльності у сфері надання освіти. Проаналізована туристично-рекреаційна діяльність саду.

Аналіз економічної діяльності та фінансового звіту за 2020 рік дав зрозуміти що економічна діяльність ботанічного саду не зовсім ефективна. Відповідно до фінансової звітності Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка усього доходи за 2020 рік склали 49 120 529,00 грн, а витрати 54 541 133,00 грн. Тобто витратний дефіцит -5 420 604,00 грн. За 2019 рік доходи склали 50 304 212,00 грн, а витрати 50 870 675,00 грн. Витратний дефіцит за 2019 рік -566 463,00 грн

Наведено заходи щодо збільшення відвідуваності ботанічного саду, серед яких проведення інформаційно-рекламної політики, благоустрою території, розвитку екскурсійних заходів.

Проаналізовано публічні закупівлі, в яких учасником та виконавцем робіт чи надання послуг є Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка.

НУБІП України

Способом збільшення отримання прибутку від діяльності ботанічного саду є розширення сфери послуг ландшафтної архітектури, догляду за рослинами, утриманні зелених насаджень

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВОК

НУБІП України

У магістерській кваліфікаційній роботі дослідженні питання:

1. наукові та законодавчі засади створення об'єктів природно-заповідного фонду, підстави та порядок їх створення;

2. проаналізовано об'єкти природно-заповідного фонду України, їх види, загальна їх кількість – 8889 загальною площею 4,556 млн. га; з них 57,7% заповідних території України є об'єктами загальнодержавного значення; досліджено кількість об'єктів природно-заповідного фонду України у розрізі областей та їх площу. За кількістю лідирують Чернігівська, Тернопільська, Черкаська, за площею Херсонька, Київська, Хмельницька, досліджено, що на території України функціонують 28 ботанічних садів загальною площею 1907,80 га, з них 18 загальнодержавного значення загальною площею 1781,30 га, 10 місцевого значення загальною площею 126,50 га;

3. вивчено правовий режим земель природно-заповідного фонду, встановлення цільового призначення земельних ділянок категорії земель природно-заповідного фонду та встановлення угідь на цих землях;

4. досліджено порядок внесення даних про землі та об'єкти природно-заповідного фонду та виявлено:

- якщо територія об'єкта природно-заповідного фонду оголошується з вилученням земельних ділянок у землевласників та землекористувачів, то слід формувати земельну ділянку об'єкта ПЗФ та в подальшому передавати її у постійне користуванні юридичній особі об'єкта;

- якщо територія об'єкта природно-заповідного фонду оголошується без вилучення земельних ділянок у землевласників та землекористувачів, то внесення інформації у Державний земельний кадастр передбачає внесення обмежень у використанні земель, а не формування земельної ділянки;

НУБІП України

5. проаналізовано класифікатор обмежень у використанні земель та земельних ділянок, та виявлено, що законодавство визначає не тільки обмеження у використанні земель щодо об'єкта природно-заповідного фонду в цілому, а й виділяє обмеження під функціональні зони заповідної території;

6. досліджено роботу Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка, його статутну діяльність, види економічної діяльності, структуру установи, зонування території саду, статус земельної ділянки ботанічного саду, проект положення охоронної зони навколо земельної ділянки;

7. проаналізовано наукову, рекреаційну та туристичну діяльність ботанічного саду;

8. проаналізовано економічну діяльність Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка та виявлено, що доходи саду за 2020 рік склали 49 120 529,00 грн, а витрати 54 541 133,00 грн. Тобто витратний дефіцит -5 420 604,00 грн. За 2019 рік доходи склали 50 304 212,00 грн, а витрати 50 870 675,00 грн. Витратний дефіцит за 2019 рік -566 463,00 грн;

9. проаналізована сфера надання послуг ботанічним садом, в тому числі відвідування парку, послуги ландшафтної архітектури, дослідженні у сфері біологічних наук, розробці програми озеленення міста, дослідництві; для збільшення показників економічної ефективності та збільшення надходження прибутку до установи доцільно збільшувати кількість відвідувачів за допомогою інформаційно-рекламних засобів, а також розширенні сфери послуг.

Ефективне використання об'єктів природно-заповідного фонду в комерційних цілях повинно базуватись на:

- дотриманні земельного, природно-заповідного та охоронного законодавства;

- ефективного управлінні заповідними землями;

- раціональному використанні земель природно-заповідного фонду;

- правильній та ефективній організації роботи об'єкту природно-заповідного фонду;
 - забезпечені комфортного перебування відвідувач на території заповідних об'єктів;

- розширенні сфери послуг установи об'єкта природно-заповідного фонду для отримання прибутку.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СНИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bevor Sie zu Google Maps weitergehen. Google. URL: <https://www.google.com.ua/maps>.
2. Emerald ArcGIS Web Application. URL: <https://emerald.eea.europa.eu/>.
3. Emerald Network Reference Portal - Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - www.coe.int. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. URL: <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network-reference-portal>.
4. Karski Leszek. Znaczenie prawa ochrony środowiska. *Studia Ecologiae et Bioethicae*. 2011. № 1. T. 9. S. 85-97.
5. Man and the Biosphere Programme (MAB). UNESCO : Building Peace through Education, Science and Culture, communication and information. URL: <https://www.unesco.org/en/mab> (date of access: 28.10.2023).
6. Prawo ochrony środowiska / M. Gerski i inni (red.). Warszawa: Wolters Kluwer Business, 2009. 605 s.
7. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/>.
8. Безсмертнюк Т. П. Туристсько-рекреаційне використання природно-заповідного фонду північно-західної України : Дисертація. Луцьк, 2017. 245 с.
9. Бойченко Р. В. Правовий режим земель природно-заповідного фонду. Сумський національний аграрний університет. 2018.
10. Брусак В. П. Географічні дослідження природно-заповідних територій: структура, сучасний стан і перспективи реалізації. Фізична географія та геоморфологія. 2017. Вип. 2 (86). С. 23-35.
11. Відкриті дані земельного кадастру URL: <https://kadastr.live/>
12. Гуревський В.К. Земельне право: підручник. Київ, 2014. 300 с

13. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

14. Дорощ О. С., Дорощ Й. М. Формування обмежень та обтяжень у землекористуванні : навч. посіб. Херсон : Грідінг Д. С., 2017. 650 с.

15. Доценко А.І. Основи заповідної справи: навчальний посібник-К.: Університет «Україна», 2021

16. Євсюков Т. С. Оксрона особливо цінних земель: досвід зарубіжних країн / Т. О. Євсюков // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель - 2013. - № 3. - С. 19-26. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2013_3_5

17. Євсюков Т. О. Формування особливо цінних земель лісогосподарського призначення та їхня класифікація // Т. О. Євсюков // Землеустрій і кадастр. - 2013. - № 2. - С. 25-32. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zik_2013_2_5

18. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III станом на 17 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 16.10.2023).

19. Ковальчук І. П. та ін. Природно-заповідна мережа Волинської області: параметри сучасного стану, показники динаміки, картографічні моделі / І. П. Ковальчук та ін. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2013.

20. Ковальчук І. П. та ін. Природно-заповідний фонд території Мізоцького кряжу: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування / І. П. Ковальчук, Ю. М. Андрейчук, В. С. Жданюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: Ф. В. Зузук та ін.]. – Луцьк, 2012. – № 9. – С. 374-382. – Бібліогр.: 12 назв.

21. Ковальчук І. П., Іванов Є. А., Свідерко І. Б. Географічні закономірності територіального розподілу об'єктів природно-заповідного фонду Львівської області. Науковий вісник НЛТУ України. 2004. Т. 14, № 8. С. 51–62.

22. Ковальчук І. П., Павловська Т. С., Савчук Д. В. Природно-заповідний фонд басейну річки Стохід: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2011.

23. Комарова Н. В. Актуальні проблеми збалансованого використання та охорони земель природно-заповідного фонду / Н. В. Комарова та ін. Agrosvit, 2022, № 17-18. С. 44–53. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.17-18.44> (дата звернення: 28.10.2023).

24. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 02.02.1971 р. : станом на 29 жовт. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text (дата звернення: 28.10.2023).

25. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 23.06.1979 р. : станом на 19 берез. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#Text (дата звернення: 28.10.2023).

26. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Конвенція Орг. об'єдн. націй з питань освіти, науки та культури від 16.11.1972 р. : станом на 4 жовт. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 28.10.2023).

27. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі : Конвенція Ради Європи від 19.09.1979 р. : станом

на 29 жовт 1996 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text (дата звернення:
 26.10.2023).

28. Кондратюк Т. М. Правові аспекти включення земель природно-заповідного фонду до складових екологічної мережі. "Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть". Матеріали Міжнар. науково-практ. конф. м. Київ, 18-19 трав 2018 р. 2018. С. 276-278.

29. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.10.2023).

30. Кошель А. О. Землі природно-заповідного фонду Київської області: сучасний стан, проблеми, перспективи / А. О. Кошель // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2013. - № 1-2. - С. 115-122. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriv_2013_1_2_19

31. Кошель А. О. Формування основних факторів і показників які визначають цінність земель в межах населених пунктів / А. О. Кошель // Формування ринкових відносин в Україні. - 2017. - № 12. - С. 217-221. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2017_12_39

32. Купріянич І. П. Перспективи розвитку природно-заповідного фонду України в контексті земельних відносин. Формування сталого землекористування: проблеми та перспективи : Матеріали III Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, Київ, 2022.

33. Лісовий кодекс України : Кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ : станом на 23 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

34. Майстер О. С. Різноманіття фітопланктону річки Дибідь, основні загрози, що спричиняють зменшення різноманітності. Екологія. Людина. Суспільство. : Матеріали XIX Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 2016.

35. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. / П. О. Масляк. – К. : Вид-во «Знання», 2008. – 343 с.

36. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – офіційний сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/>.

37. Національний Ботанічний сад ім. М. М. Гришка :: URL: <http://www.nbg.kiev.ua/>.

38. Національний природний парк «Голосіївський» URL: <https://nppg.gov.ua/>.

39. Петров В. В. Земельне право України. Харків: Право, 2013. 307 с.

40. Портал "Природа України". URL: <https://nature.land.kiev.ua/>.

41. Про екологічну мережу України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

42. Про затвердження вимог до структури, змісту та форми оформлення результатів робіт із землеустрою в електронному вигляді (об'ємного файлу) : Наказ Держ. ком. України із зем. ресурсів від 02.11.2009 р. № 573 : станом на 15 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0157-10#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

43. Про затвердження Інструкції щодо оформлення охоронних зобов'язань на території та об'єкти природно-заповідного фонду : Наказ М-ва екології та природ. ресурсів України від 25.02.2013 р. № 65. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0404-13#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

44. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами : Постанова Каб. Міністрів України від 28.07.2003 р. № 1180 : станом на 24 черв. 2022 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1180-2003-п#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

45. Про затвердження Положення про єдині державні знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України : Наказ М-

ва охорони навколиш. природ. середовища та ядер. безпеки України від 29.03.1994 р. № 30 : станом на 18 верес. 2018 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-94#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

46. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV : станом на 8 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

47. Про невідкладні заходи зі збереження територіальної цілісності Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України :

Постанова Верхов. Ради України від 13.01.2009 р. № 850-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-17#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

48. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII : станом на 8 жовт. 2023 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

49. Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі : Закон

України від 29.10.1996 р. № 436/96-ВР. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/96-вр#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

50. Про приєднання України до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин : Закон України від 19.03.1999 р. № 535-XIV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535-14#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

51. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII : станом на 24 серп. 2023 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 17.10.2023).

52. Про ратифікацію Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Указ Президії Верхов. Ради Укр. Рад. Соціаліст. Респ. від 04.10.1988 р. № 6673-XI. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6673-11#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

53. Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат : Закон України від 07.04.2004 р. № 1672-IV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1672-15#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

54. Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України : Постанова Каб. Міністрів України від 14.07.2000 р. № 1127 : станом на

17 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2000-п#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

55. Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника : Указ Президента України від 26.04.2016 р. № 174/2016.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174/2016#Text> (дата звернення: 26.10.2023).

56. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

57. Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів : Закон України від 29.10.1996 р. № 437/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/96-вр#Text> (дата звернення: 28.10.2023).

58. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат : Конвенція Респ. Польща від 22.05.2003 р. : станом на 12 жовт. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text (дата звернення: 28.10.2023).

59. Смаль І. В., Смаль В. В. Рекреація, туризм і дозвілля: тлумачення і співвідношення понять. Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля : Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 4-6 черв. 2004 р. Київ.

60. Ставівка О. О. Актуальні виклики заповідної справи: до питання перспективи створення об'єктів Смарагдової мережі в Україні.

"Розвиток аграрного, земельного та екологічного права на зламі тисячоліть" Матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 18-19 трав. 2018 р. 2018. С.407-412

61. Третяк А. М. Дорош О. С. Управління земельними ресурсами. Навчальний посібник. - Вінниця- Нова Книга, 2006 - 306 с.

ДОДАТКИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ

НУБІП УкРАЇНИ